

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA
EUROPAPROGRAMMET
Institutionen för Kulturgeografi

Identitetens mångfacetterade förankring

En studie av invandrade kvinnors identitetsskapande

Malin Svensson

D-uppsats VT 2003

Handledare: Elisabeth Lilja

Sammandrag

Den här uppsatsen handlar om Maria, Linda, Sarah, Sophia och Ana – fem kvinnor som invandrat till Sverige från fem utomeuropeiska länder – och deras upplevelser av platsens betydelse för deras självbild. Med platsen menas den närmaste fysiska och sociala omgivningen – hemmet och vardagsmiljön. Det främsta syftet med uppsatsen är att få förståelse om hur dessa kvinnors identitetsskapande har påverkats av att de migrerat. Problematiken som ligger till grund för studien handlar om hur människor identifieras – och grupperas – olika beroende på vilken plats man befinner sig. Kulturell identitet kan vara en tydlig gruppering vid migration. Kvinnors och mäns olika situationer diskuteras också i uppsatsen.

Den huvudsakliga undersökningen är empirisk och bygger på djupintervjuer med de fem kvinnorna. Intervjusvaren har behandlats tematiskt; jag har velat undersöka vilka komponenter av vardagslivet som har varit, och är, av betydelse för deras självbild och andras bild av dem – både i hemlandet och i Sverige. En litteraturstudie ligger till grund för de teoretiska utgångspunkter som jag förankrar mitt resonemang i.

Den avslutande delen innehåller en sammanfattande analys indelad i tre delar: *rum*, *tid* och *värden*. Dessa indelningar av undersökningen lyfter fram de delar som tillsammans skapar mening i kvinnornas vardagsliv. Den fysiska och sociala utformningen – estetik, relationer och värderingar – av platsen där de har haft, och har sin vardag, utgör yttre ramar som hela tiden påverkar deras självbild. Minnen av hemlandet och livet i Sverige binder samman tid och rum. I kvinnornas identitet kombineras olika förankringar. Konsekvensen av detta, enligt min studie, är att de intervjuade kvinnornas identitet – en hybrid identitet – sällan får plats inom de grupperingar av människor som finns i samhällets struktur därför att de har rötter som är förankrade på olika platser.

Nyckelord: identitet, identitetsskapande, självbild, plats, vardag, omgivning, hybrid

Tack...

...till alla er som ställt upp på olika sätt för att genomförandet av denna uppsats har varit möjligt – särskilt stort tack till Ana, Maria, Sarah, Sophia och Linda, för att ni delat med er av era erfarenheter av livet. Utan ert deltagande hade den här uppsatsen aldrig blivit av. Tack till Sara Thor och Orlando Gonzalez på Medborgarkontoret i Spånga-Tensta, för att ni med stor entusiasm har hjälpt mig att hitta intervjupersoner. Tack till Elisabeth Lilja, min handledare, för förslag på värdefull litteratur.

Malin Svensson
Stockholm 2003

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
1.1 Problemformulering	7
1.2 Syfte och frågeställning.....	9
1.3 Disposition	9
1.4 Metod	10
1.5 Teoretisk bakgrund.....	13
2. Hemlandet.....	19
2.1 Hemmet som helhet.....	19
2.2 Genus och hemmet.....	23
2.3 Det splittrade hemmet	26
3. Migrationen	29
3.1 Separationen.....	29
3.2 Installationen	33
4. Den nya hemvisten och identiteten.....	39
4.1 Sverige och den hybrida identiteten	39
4.2 Bilden av sig själv	41
5. Sammanfattande analys och slutsats.....	46
5.1 Sammanfattande analys.....	46
5.1.1 Rummets ordning.....	46
5.1.2 Tidens vidd.....	48
5.1.3 Värden.....	50
5.2 Slutsats	52
6. Diskussion	56
Källförteckning	58
Litteratur.....	58
Muntliga källor.....	59
Bilagor	60

Bilageförteckning

Bilaga 1: Marias stad i Irak.....	60
Bilaga 2: Sarahs hus i Mogadishu.....	61
Bilaga 3: Lindas hus i Iran.....	62
Bilaga 4: Sophias by i Turkiet	62
Bilaga 5: Santiago och Anderna	63
Bilaga 6: Sarahs skola i Mogadishu.....	63
Bilaga 7: Lindas hem i Karachi	64
Bilaga 8: Anas kvarter i Järfälla.....	64
Bilaga 9: Lindas lägenhet i Rinkeby.....	65

1. Inledning

En eftermiddag i september förra året var jag på ett heldagsseminarium med titeln Medier & Mångfald – andras bilder och egna.¹ Journalister och professorer var inbjudna att tala. Det handlade om bilden av ”invandraren” i media, både svenskars och invandrares bild. Inledningsvis ställdes frågan ”vem är invandrare?” och vi i publiken fick ge några förslag. Någon sa att det är en person som flyttat hit från ett annat land. Någon annan sa att det är en person som vandrar, och att det gäller oss alla. En tredje sa att det är en kategori. Och en fjärde sa att det är en problemperson.

Det verkade som om de flesta hade *någon* bild av den som invandrat, även om den kanske inte var så klart definierad. Och, förutom den personen som menade att vi alla är invandrare, eller vandrare, var de andra bilderna bilder av någon som är annorlunda än någon annan. Men annorlunda än vem? En talares följdfråga blev då ”varifrån kommer bilden av ’främlingen’?”.

Mot bakgrund av att människor i stor utsträckning är i rörelse och flyttar över hela världen har jag funderat kring hur identitetsskapande tar form för den som har invandrat till Sverige. Att människor bor på flera ställen under en livstid är kanske mer vanligt än ovanligt idag. När geografiska avstånd så att säga krymper kan vi överbrygga dem och komma varandra närmre. Jag förknippar dessa rörelsemönster över jordklotet med globaliseringsprocessen som för med sig flöden av bland annat människor, kulturer, språk och värderingar, information om varandra, som kommer att sambo på olika platser. Och fast vi kommer varandra närmre så har jag känslan att vi kan förbli ganska främmande och till och med oigenkännliga i varandras ögon.

I ljuset av dessa funderingar har jag intresserat mig för hur speciellt kvinnors som har invandrat till Sverige identitetsskapande tar form utifrån det de bär med sig från hemlandet och från vandringen.

---

¹ *Medier & Mångfald – andras bilder och egna* är en del av konst- och vetenskapsfestivalen spelplan Stockholm och arrangerades i samband med Stockholm Arts & Science den 27 september 2002. Seminariet hölls i aulan på Södertörns Högskola.

1.1 Problemformulering

Identitet är ett problematiserat begrepp och det har minst tre olika betydelser. *Identitet* kan å ena sidan förklaras med karaktäristika som gör att två saker är identiska. Eller, det kan förklaras som de egenskaper som gör att man fortsätter vara den eller det man är – förbli sig själv. Dessutom kan identitet förklaras som det som gör det möjligt för oss att känna igen, identifiera, en person bland alla andra personer.² I den sistnämnda betydelsen finns en mängd olika sätt och metoder att utmärka och karaktärisera oss människor, i syfte att kartlägga oss. Ofta delas vi in, utifrån världsbild och syn på makt, i olika grupper, som till exempel samhällsklass, kön, etnicitet och sexualitet, men också utbildning och sysselsättning. I dessa grupperingar ligger värderingar till grund.

Rörelsemönster, gränser och platser idag tycks präglas av olikheter, skillnader. Men olik vadå, till skillnad från vem? Ofta definieras skillnader utifrån en norm; det som är normalt. En betydelse av *normal* är dels det som överensstämmer med den eller det som är den vanligast förekommande. Två betydelser av *norm* är dels ett konkret eller abstrakt uttryck för det som bör vara; med andra ord ett ideal, en lag eller en modell, dels ett vanemässigt tillstånd som överensstämmer med flertalet fall.³ Varför fördjupa sig i dessa betydelser? Därför att klassificeringar av människor ofta skapas utifrån normer.⁴

I denna uppsats kommer jag att beröra de nämnda betydelserna av identitet. Vi kommer att se att de ofta glider in i varandra, och i förhållande till den norm som råder problematiserar det identitetsskapandet.

I uppsatsens sammanhang, där migration har till följd att identitet ifrågasätts, kan vi tala om begreppet kulturell identitet. Stefan Jonsson inleder sin essä om kulturell identitet med att hänvisa till tre olika författare. De anser att kulturell identitet inte är en fastställd identitet så till vida att kulturen man är uppväxt i inte begränsar vem man är. Men ofta

---

² Definitionerna är hämtade ur *Ordbok över det svenska språket*, band 12, Svenska Akademien, 1933

³ Ibid. Band 18, 1949

⁴ Reyes, P. de los, *Det problematiska systemskapet: om 'svenshet' och 'invandrarskap' inom svensk genushistorisk forskning*, s.345 ff.

tillskrivs ursprung och kultur mycket stor betydelse för vem en person är. Vad skulle kunna vara en anledning till att vidga begreppet kulturell identitet? Migration, kanske.

Att identitet och kultur beror av varandra är kanske de flesta överens om, men hur är kanske mer diskutabelt. Då det handlar om att definiera en person utifrån kulturen hon eller han är född in i, identifierar man personen ifråga. Vad har detta för konsekvenser för en människas identitetsskapande? Förutsättningen för kulturell identitet innebär att vi tillskriver en viss kultur egenskaper som sedan får representera denna. Dessa egenskaper är ofta värdeladdade. Detta i sin tur har till följd att människor får bära upp egenskaper och personligheter som finns inom begreppet för vad just definitionen av deras kultur innebär.⁵ Det begränsar människors identitet. Men hur?

Utifrån detta synsätt har jag funderat kring hur identitetsskapandet går till för en människa som tillhör inte bara ett utan två eller flera kulturella sammanhang, vilket är fallet till exempel för människor som har flytt eller flyttat. Hur definieras de personer som inte får plats inom de föreskrivna definitionerna?

Att människor flyttar från sina ursprungsländer och installerar sig på helt andra platser i världen gör att synen på kultur och identitet som något en gång för alla fastslaget utmanas. I sin bok bejakar Jonsson sambandet mellan hem och identitet, men han förringar inte följderna av migration i identitetsskapandet. Om kulturell tillhörighet inte är det enda uttrycket för en människas identitet, och om en människas identitet påverkas av migration, samtidigt som hemmet och identiteten har ett samband; hur hänger då den närmaste omgivningen och identiteten ihop?

Jag har vidare funderat kring hur denna problematik tar sig uttryck i kvinnors liv. En vanlig syn på kvinnor är att de förknippas med hemmet i form av boendet och ingår i hemmets struktur som en självklar del. Hemmet är i det fallet bundet till en plats, likaså kvinnors identitet. Vad händer när de migrerar? Hur ser de på sig själva utifrån platsen där de är uppväxta och hur kommer denna syn att påverka upplevelsen av det nya? Detta är givetvis individuellt och inte lika för alla kvinnor som flyttar. Om de har flyttat

---

⁵ Jonsson, S., *Andra Platser*, s.15 ff.

ensamma eller i sällskap av någon familjemedlem eller andra landsmän, blivit smugglade eller hjälpta på annat sätt, sätter förmodligen också prägel på deras bild av sig själva.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med undersökningen är således att få förståelse för hur några immigrerade kvinnors självbild har koppling till deras närmaste fysiska och sociala vardagsmiljö samt vilka konsekvenser bytet av kulturgeografisk plats kan ha för deras identitetsskapande. För att förstå flyttens inverkan i deras liv, omfattar studien omgivningen både i hemlandet och i Sverige. Jag avser besvara följande frågor:

- Vilken betydelse har platsens fysiska ordning för de intervjuade kvinnornas bild av sig själva?
- Vad kännetecknar de intervjuade kvinnornas bild av sig själva i relation till den närmaste sociala omgivningen?
- Vilka konsekvenser får bytet av kulturgeografisk plats för deras självbild?

1.3 Disposition

Uppsatsen inleds med beskrivningar av problemformulering, syfte och frågeställning, metod och källkritik samt ett teoretiskt resonemang. Undersökningen bygger på djupintervjuer med fem kvinnor som invandrat till Sverige.

I det andra kapitlet redovisas kvinnornas beskrivningar av vardagsmiljöns fysiska och sociala utformning i hemlandet. Hemmet är den plats som beskrivs utförligast. Kapitlet är indelat i två underrubriker som respektive handlar om de olika former av hemvist som kvinnorna kommer från. I tredje kapitlet beskrivs migrationen i två delar; (med detta menas separationen från ursprungslandet och installationen i Sverige) samt dess konsekvenser för kvinnornas identitetsskapande. Kapitel fyra handlar slutligen om hur detta byte av plats tar sig uttryck i deras bild av sig själva; hur de upplever att de blir bemötta av andra och hur de upplever sig själva.

Kapitel fem är indelat i två underrubriker. Den första sammanfattar analysen av intervjusvaren utifrån Liljas tre dimensioner och i den andra diskuteras slutsatserna av

studien. I kapitel sex följer en diskussion kring och funderingar över vad som skulle vara intressant att göra en fördjupad undersökning om.

1.4 Metod

För att få fördjupad förståelse för omgivningens betydelse för identitetsskapande har jag – förutom en litteraturstudie – valt att studera fem enskilda fall genom djupintervju. Intervjun är ett samtal mellan mig och informanten. Jag har dock i första hand rollen som lyssnare och informantens berättelse är central.⁶ För att formulera intervjufrågorna tar jag min utgångspunkt i Elisabeth Liljas sätt att betrakta tillhörighet till den fysiska och sociala miljön. Hon delar in tillvaron i *rumsdimension*, *tidsdimension* och *värddimension*.⁷

Jag tog kontakt med en kvinna på Medborgarkontoret i Spånga-Tensta, och förhörde mig om vilka möjligheter hon trodde fanns för mig att intervju fem kvinnor med utländsk bakgrund.⁸ Hon och en kollega förmedlade därefter fem informanter till mig som de endast kände till vid namn. Alla fem var villiga att delta och det blev inte några bortfall. Den enda förkunskap jag hade om informanterna innan våra första möten var vilka länder de kommer från. Den geografiska spridningen är följande: Iran, Irak, Somalia, Turkiet och Chile. Åldrarna spänner mellan 22 år och 50 år; tre av fem är över 40 år och tre av fem är svenska medborgare.

Jag ville vara säker på att frågorna var tydligt formulerade och att de var relevanta för min undersökning. Därför testintervjuade jag en person som har liknande bakgrund som de fem informanterna innan själva undersökningen. Det gav mig möjlighet att omformulera några frågor som behövde förtydligas och det var bra att få öva intervjuteknik.

Jag har inte haft någon preferens om varifrån kvinnorna kommer eftersom det inte har någon avgörande betydelse för undersökningen. Intresset ligger i det faktum att de bott

---

⁶ Hydén, M., ”Forskningsintervjun som relationell praktik” i H. Haavind (red), *Kön och tolkning: metodiska möjligheter i kvalitativ forskning*, s.130 ff.

⁷ Lilja, E., *Den ifrågasatta förorten: Identitet och tillhörighet i moderna förorter*, s. 20

⁸ Sara Thor, Samhällsväglare, Medborgarkontoret i Spånga-Tensta

och levt på olika platser under sina liv och att de flyttat internationellt. Givetvis kan informanterna ha bott någon annanstans i Sverige eller utomlands innan de bosatte sig i Stockholm, men med hänsyn till studiens omfattning har jag bett dem att huvudsakligen beskriva platsen de bodde på i ursprungslandet och platsen där de bodde vid intervjutillfället. Flytten i sig kommer inte heller kunna behandlas i den här studien. Det enda krav jag hade var att de talar så bra svenska att tolk inte behövs.

Varje intervju varade ungefär en och en halv timme. Vid samtliga tillfällen har jag haft med mig en karta där informanten fått markera de platser hon bott på och passerat. Jag har även bett henne rita en tankekarta, för att jag ska få en bild av hur det ser ut där hon har bott. Med hjälp av skissen kan hon ”visa” mig platserna hon talar om, och dessutom ger den mig en uppfattning om vad i den fysiska omgivningen som är mest betydelsefullt för henne. Intervjufrågorna är löst strukturerade och följdfrågor har formulerats spontant. Jag har bett kvinnorna beskriva hur vardagsmiljön såg ut och vilka människor som fanns i den närmaste omgivningen samt vilka minnen, tankar och känslor platsen väcker hos dem. Alla samtal är bandade och transkriberade. Ur intervjuavren har jag försökt förstå hur omgivning och identitetsskapande hör ihop för dessa kvinnor.

Intervjumaterialet utgör huvuddelen av uppsatsen och den empiriska undersökningen tillför kunskap som inte kan nås genom litteraturstudier. Studien är kvalitativ, och jag gör inte anspråk på att kvinnorna ska utgöra ett representativt urval av en viss population och inte heller att den ska leda till några generella slutsatser. Dock kan min analys av intervjuavren bidra med djupare förståelse för hur plats och identitet är knutna till varandra i samband med kvinnors migration, och förhoppningsvis kan fler personer än de intervjuade känna igen sig. Jag vill understryka att analysen inte är en objektiv sanning, utan min tolkning av det kvinnorna berättat för mig.

I intervjusamtalen har jag utgått från mina egna frågeställningar, men låtit kvinnorna fritt beskriva sina erfarenheter. Jag upplevde att samtliga intervjupersoner hade förtroende för mig och den studie som jag avsåg att göra. Deras berättelser är både ärliga och öppna och de har varit mycket generösa vad gäller personliga upplevelser. Vissa delar av

intervjuerna är självutlämnande och den sårbarhet som de allihop känt, på ett eller annat sätt, träder fram. Detta är mycket värdefullt, speciellt för min analys, eftersom deras upplevelser då sätts i sina sammanhang. Samtidigt som materialet är unikt, speglar det ändå en tillvaro som många fler personer än de tillfrågade upplever, till exempel de olika kulturella eller politiska sammanhang som samtliga beskriver.⁹

Jag är medveten om att de fem intervjutillfällena inte kan ge en heltäckande bild av kvinnornas minnen av och känslor för platserna de beskriver. Minnen kan förändras med tiden, då man får distans till saker och händelser i sitt liv, men detta har försvagar inte trovärdigheten av kvinnornas berättelser.

Jag är mycket tacksam gentemot de kvinnor som ställt upp. Min avsikt är inte att lämna ut dem som personer och de är anonyma i uppsatsen. Namnen jag använder i texten är inte deras riktiga.

---

⁹ Ålund, A., *Etnicitetens mångfald* och mångfaldens etniciteter, s.62

1.5 Teoretisk bakgrund

För att förstå hur omgivningen påverkar vår bild av oss själva använder jag mig av resonemanget om plats och identitet i *Den ifrågasatta förorten* av Elisabeth Lilja.¹⁰ För att kunna förklara den fysiska omgivningens betydelse för identitetsskapande behöver vi någon slags modell för att förstå *hur* de två hänger ihop. Men först av allt måste vi förstå *att* de hänger ihop. Lilja menar att de har samband därför att vi människor tillskriver vår omgivning olika värden som gör att den får betydelse för oss. Detta kallar hon för den meningsskapande processen. Den delar hon in i tre delar: *rumsdimension*, *tidsdimension* och *värdedimension*.

Den fysiska omgivningen kan bestå av hemmet och trädgården likväl som bebyggelse, gator, offentliga platser som torg och parker och så vidare. Genom rumsdimensionen kan vi nå förståelse om *vad* i omgivningen som skapar mening och *varför*. Tidsdimensionen handlar om vad det är i omgivningen som framkallar minnen hos oss, men också om nuvarande situation och om framtidsvisioner. Slutligen bidrar värdedimensionen med förståelse av känslor som vi hyser för och intryck som vi har av miljön, till exempel synintryck som kan ha ett estetiskt värde. Tillsammans hjälper de tre dimensionerna oss att förstå hur vår bild av oss själva hänger ihop med vår omgivning.

”Upplevelsen av det yttre rummet är relaterad till upplevelsen av ’det inre rummet’.”¹¹

Den meningsskapande processen bygger på att upplevelsen får betydelse genom att vi *tillägnar oss* den fysiska omgivningen. Sättet på vilket vi tillägnar oss den och vilka värden vi tillskriver den beror på vilka vi är liksom sättet på vilket vi ser på oss själva påverkas av synen på det som finns omkring oss. Men det som förenar människors identitetsskapande är att vi tillägnar oss vår fysiska omgivning på något sätt, det vill säga att människan står i *relation* till sin omgivning.

---

¹⁰ Lilja, E., *Den ifrågasatta förorten – identitet och tillhörighet i moderna förorter*, s.20 f.

¹¹ Ibid. s.102

Genom att se mening i det som finns runt omkring oss (vare sig det är positiv eller negativ mening) når människan förståelse om sig själv. Om det yttre sammanhanget verkar motsvara det inre, har människan lättare att tillägna sig miljön än om hon inte känner samhörighet med den. Exempel på detta kan vara att i en miljö där man trivs, låter man sig tillhöra omgivningen och man upplever att den speglar delar av ens jag. Tvärtom kan en miljö som förmedlar osäkerhet och obehag leda till att man avskärmar sig från den och försöker leva sitt liv oberoende av det som finns runt omkring. Detta har i sin tur inverkan på känslan av tillhörighet till en viss plats.

Lilja hänvisar till olika sociologer som menar att vi människor söker efter en tillvaro där vi kan vara både stolta över oss själva *och* uppleva andras aktning. Men att tillägna sig en omgivning tar tid. Att flytta kan vara ett uttryck för att man söker en sådan tillvaro då man saknar den.¹²

I sin essä *Andra Platser* för Stefan Jonsson diskussionen kring kulturell identitet och dess innebörd i samband med att människor flyttar.¹³ Jonsson menar att då vi talar om platsen i relation till tillhörighet, är ofta hemmet i form av boendet en symbol för denna plats.

”Huset är [...] en plats där vi kan lagra våra minnen. Det skapar rum för våra drömmar. Det reser väggar omkring våra jag. Huset är kort sagt en sinnebild för människans identitet.”¹⁴ (min anm.)

Betydelsen av huset kan vidgas till lägenheten, bostadskvarteret eller till förorten/stadsdelen då vi talar om den urbana miljön, som Lilja gör. Och på landsbygden kan detta motsvaras till exempel av trädgården eller byn. Kärnan i resonemanget är att omgivningen är den miljö i vilken människors vardag tar sig uttryck.

Det som Jonsson belyser och som är intressant för min undersökning är vad som händer med denna fysiskt fasta punkt som är symbol för våra jag och för vår identitet, då människor antingen har två ursprung eller då människor flyttar. Han hänvisar bland annat till Nella Larsens bok *Quicksand* som handlar om en kvinna vars mamma är danska och

---

¹² Ibid. s.19

¹³ Jonsson, S., *Andra platser*, s.15 ff.

¹⁴ Ibid. s. 9

hennes pappa är afro-amerikan. Hennes ursprung är ”både och” och ”ingetdera”, likväl i det amerikanska samhället som i det danska, därför att de samhällena inte tolererar en identitet som innebär både och – både svart och vit. Hon hamnar alltså utanför samhällets klassificeringar och hennes självbild är därför mycket problematisk.

Min tolkning av Jonsson är att han använder denna metafor för att också beskriva hur det kan vara för en invandrad person i Sverige. Han skriver att identiteten är en socio-kulturell klassificering av människor och att först då hon vet hur hon är grupperad och därmed identifierad kan hon nå förståelse om sig själv och om det sammanhang hon ingår i. Om hon avstår från att acceptera den klassificering samhället vill ge henne innebär det att hon inte har någon kulturell identitet och därmed hamnar hon utanför erkännande och i det utrymme som Linda McDowell kallar för ”in-between”; emellan.

Poängen med detta är att det visar att det behövs ett nytänkande vad gäller olikheter för att fler människors identitet ska rymmas inom samhällets struktur. Synen på den som är atypisk ska inte behöva vara att vederbörande nödvändigtvis är på väg in i ett av de redan existerande facken. McDowell för identitetsskapandets problematik i en riktning som går bortom dessa etablerade fack. Hon resonerar kring hur genus¹⁵, identitet och plats hör samman och detta speglar även samhällsordningen:

”Domestic space is 'the material representation of the social order'.”¹⁶

Hur relationer inom ett hushåll tar sig uttryck är alltså inte enbart ett uttryck för hur det enskilda hemmet är strukturerat utan speglar även samhällsstrukturen. Det privata och det offentliga glider på så vis in i varandra och ur denna ordning kan vi också skönja hur genus är ordnat i ett visst samhälle. Bachelard är en teoretiker som McDowell diskuterar därför att han så särskilt pratar om kvinnans roll då det gäller hemmets betydelse för meningsskapande och trygghet. Han liknar huset vid en kvinnas sköte:

---

¹⁵ Jag ansluter mig till Linda Nicholsons definition, som Linda McDowell refererar till. Hon menar att genus är det socialt konstruerade kön som syftar på de egenskaper som kvinnor respektive män tillskrivs beroende på den biologiska könstillhörigheten. Detta innebär vidare att genus karaktäristika varierar mellan länder och olika epoker, liksom i olika vardagsmiljöer. McDowell, L., *Gender, Identity & Place*, s.14-15

¹⁶ Ibid. s. 72

”När man drömmer om det hus där man är född får man i sitt djupaste drömmeri del av den urvärme, av denna väl tempererade materia från det materiella paradiset. Det är i denna omgivning de skyddande väsendena lever. Vi har att återvända till husets modersfamn.”¹⁷

Bachelards anspelning på moderns kropp kan tolkas som att han tillskriver kvinnan en naturlig egenskap, som *är* hemmet; denna plats och dess konstruktion blir således en del av hennes identitet. Hemmet är också den plats på vilken vi lever i relation till andra, där vi upplever intimitet av olika slag. Vad innebär det för en människa att lämna denna plats? Och om det är en kvinna som haft en mycket stark anknytning till hemmet genom den sociala strukturen; hur påverkar det hennes fortsatta identitetsskapande? Hennes identitet kommer kanske att präglas av en process av förändring utan *en* fast punkt. McDowell menar i sitt kapitel om olikheter att identitet blir mer och mer formad av minnen från platser och av tillhörighet.

Inom den västerländska feministiska rörelsen och inom genusforskning har kvinnor länge framställts som en universell och enhetlig grupp människor som lever under samma förtryck, det vill säga det mansdominerade samhällets struktur. På 1970-talet började bland annat afro-amerikanska kvinnor i USA att protestera mot denna föreställning. De menade att de lever under ytterligare ett förtryck, som utövas både av vita män och kvinnor: rasism (detta är utgångspunkten för det som kallas *Black feminism*). Även inom svensk genusforskning har de los Reyes betonat skillnader i position kvinnor sinsemellan genom det hon kallar ett ”problematiskt systemskap”.¹⁸ Invandrade kvinnor blir ofta utsatta för samhällets värderingar och den ekonomiska strukturen placerar dem i marginella utrymmen som innebär lågt betalda och fysiskt krävande jobb, eller inget jobb.¹⁹ Detta är en baksida av identifieringen av människor, i dess ovan sistnämnda betydelse.

Det är slutligen i McDowells kapitel om människors rörelsemönster som jag grundar det avslutande resonemanget kring ”hybrid kultur” och ”hybrid identitet”.²⁰ Det handlar just

---

¹⁷ Bachelard, G., *Rummets Poetik*, s.4

¹⁸ Reyes, P. de los, *Det problematiska systemskapet: om 'svenskhet' och 'invandrarskap' inom svensk genushistorisk forskning*, s.335 ff.

¹⁹ Knocke, W., ”Att vara kvinna och invandrare i det svenska arbetslivet” i *Könssegregering i arbetslivet*, s.27 ff.

²⁰ McDowell, L., *Gender, Identity & Place*, s.210 ff.

om detta tillstånd att, i tanken, befinna sig ”emellan”. Kan man få ha en identitet som är emellan? Eller måste identiteten vara på väg mot en vedertagen klassificering?

En del författare tar avstånd ifrån begreppet *hybrid* då vi talar om kulturell identitet med tanke på dess biologiska och rastänkande karaktär. Andra tycker inte att det är så allvarligt att använda den benämningen på en tillvaro som finns emellan det som är fastställt och etablerat:

”...the importance of hybridity is not to be able to trace two original movements from which the third emerges, rather hybridity...is the ‘third space’ which enables other positions to emerge. This third space displaces the histories that constitute it, and sets up new structures of authority, new political initiatives, which are inadequately understood through received wisdom...The process of cultural hybridity gives rise to a something different, something new and unrecognisable, a new area of negotiation of meaning and representation.”²¹

I detta avseende har förståelsen av hybrid en positiv betydelse för vad det innebär att vara till exempel *svensk*. Och genom att man får vara både och, och ingendera, kanske både självaktning, andras bild av en och samhällets inställning till ens vara kan leda till att identitet kan vara ett uttryck för mer än det vi bara ser med blotta ögat.

I betydelsen av hybrid ingår dels möjligheter för nya identiteter bortom befintliga bipolära skiljelinjer, dels framtidsutsikter för politisk förändring av den rådande samhällsstrukturen. Inom kulturgeografen är det speciellt intressant eftersom perspektivet lösgör specifika platsers betydelse för identitetsskapande och tvingar oss till att återuppbygga föreställningen om vad både plats och identitet är. Då människor från olika platser möts på en ny plats kommer nya mönster av relationer och positioner att växa fram. Således är platser präglade av både geografiska och historiska dimensioner. De platser där människor har sina liv, och de platser som väcker minnen, är inte bara prickar på en karta, avgränsade platser i ett landskap. Adrienne Rich formulerar det såhär:

”A place on the map is a place in history.”²²

---

²¹ Ibid. s.213

²² Stanford Friedman, S., *Mappings*, s.87

McDowell menar vidare att människors rörelsemönster ger upphov till att vi konfronteras med innebörden av ”skillnad” och ”olikheter”. Detta utmanar den västerländska universalismens tudelning av världen; Nord/Syd och vit/svart osv. Själva ordet *skillnad* innebär underförstått att det finns en beständig och oföränderlig norm. I de flesta delar av världen figurerar normen bland annat som kristen, vit, man. Den Andre eller de Andra definieras utifrån denna norm. I Sverige tar detta sig uttryck bland annat i bilden av den som inte betraktas som svensk. Svensk står i motsats till invandrare, kvinna står i motsats till man; detta är bara några av de otaliga exempel på det bipolära synätt som vår samhällsstruktur upprätthåller. Och det är detta som McDowells resonemang och många författare med henne vill omkullkasta, så att *skillnad* kan få en annan betydelse; den betydelse som inte ställer människor *i motsats* till varandra, utan *i relation* till varandra.²³

---

²³ McDowell, L., *Gender, Identity & Place*, s.215 f.

2. Hemlandet

Beskrivningarna av de intervjuade kvinnornas hemländer rör hemmet, boendet och staden eller byn som de bodde i. Ur dessa beskrivningar träder också en samhällelig struktur och kultur fram. Hur kvinnorna har tillägnat sig sin vardagsmiljö och känslorna som platsen väcker hos dem är olika.

I fyra av fem fall utgår de från huset de bodde i för att beskriva hur det såg ut hemma. Maria, Sophia, Sarah, och Linda är uppväxta i villa. Sophia bodde i en större by i Turkiet. Sarah är uppväxt i ett villaområde i Mogadishu i Somalia. Linda kommer från en medelstor stad i norra Iran som ligger precis vid Kaspiska havet och Maria är från en medelstor stad i kurdiska Irak. Alla förutom Linda har det gemensamt att de bott i sina föräldrahem ända fram till flytten från hemlandet.

Ana är uppväxt i Santiago i Chile. Hennes upplevelse av hemmet skiljer sig från de andra kvinnornas. Hon var dels lärare på universitetet, dels politiskt aktiv och kämpade mot Pinochets regim, vilket medförde att hennes tillvaro var splittrad.

2.1 Hemmet som helhet

Då jag ber Maria, Sophia, Sarah och Linda rita en tankekarta över sin närmaste omgivning, finns deras hus med.²⁴ Maria och Sophia har målat byn eller staden och huset är endast markerat med ett kryss. En moské finns med på båda bilderna. Sarah och Linda har bara ritat huset och trädgården och markerat var deras sovrum låg. De beskriver husen med antalet våningar och rum. Alla hade egen trädgård och beskriver den som en del av hemmet. I trädgården fanns grönska och den var både vacker och fyllde en social funktion. Det var en plats där familjen och släkten samlades och dit man bjöd sina gäster. Trädgården var en plats där man umgicks, åt, drack och satt och pratade. Maria säger:

” Eftersom vi hade egen trädgård samlades vi ofta med släktingar och bekanta som kom hem till oss och drack te, pratade. Vi hade roligt.”

---

²⁴ Se bilagor 1-4.

Man kan tänka sig att trädgården var full av liv och rörelse, ett omlopp av människor som kom och gick. Samtal och diskussioner fördes, i samband med måltider som avnjöts eller över en te. En av förutsättningarna för vistelsen i trädgården är att klimatet tillåter denna umgängesform och man kan då vidare fundera kring yttre faktorer som temperatur, dofter och smaker som påverkar sinnesintrycken.

Sarah ger en detaljerad bild av en betydelsefull plats i trädgården:

” Vi bodde i ett villaområde. Utanför fanns ett stort träd som vi brukade sitta under för det är jättevarmt. ... Man ser inte solen. Det är lite luft... Vi diskuterade, pratade, åt god mat... Jag har en jättestor familj, och vi festade...”

Sarah bodde med sin mamma, sin pappa och fyra syskon innan hon kom till Sverige. De bor också här i Sverige nu. Beskrivningen av hemmet i Mogadishu är koncentrerad till trädgården och till skolan, de två platser där hon vistades mest och där hon hade sin vardag.²⁵ Hon nämner trädet utanför huset flera gånger under intervjun och min uppfattning är att hon i trädgården har funnit en plats som skyddar mot solens hetta, och inbjuder till att vistas under de långa grenarna. Trädet är stort med ett tätt lövverk som ramar in en skuggig plats. Där finns luft, vilket verkar stå i motsats till hur det är under den bara solen. Allt detta bidrar till att skapa någon slags trygghet för Sarah och hon tillmäter trädgården stor betydelse, dels som fysisk plats, men också som en samlingsplats för de människor som fanns i hennes närmaste omgivning. Man åt god mat där och man var där vid festliga tillfällen. Sarah ger intrycket av att det fanns någon slags rymd, både fysisk och social. Alla, eftersom de oftast var många, fick plats i trädgården och de kunde öppet, inför till exempel grannar, umgås familjärt. Det finns en transparent som verkar vara befriande i sig.

Sophia beskriver hur hon upplevde sin bys landskap:

” I byn där jag kommer ifrån fanns villor och alla hade egen trädgård. I bakgrunden fanns det berg. Det var jättevackert. [...] Trädgården låg framför huset. Där växte persiko-, körsbärs- och aprikosträd. Vi hade många djur, får, lamm, hönor, kalkoner, kor, kalvar... det var en riktig

---

²⁵ Se bilaga 5.

bondgård. I byn fanns en moské. Den var vacker med fina utsmyckningar. Jag promenerade, det var korta avstånd. När man kommer in i byn såg man bergen, trädgårdar...”

Hon talar om det som finns omkring henne med ömhet. Hennes minnen av byn beskrivs med penseldrag; hon målar fram sin hemby och synintrycken verkar vara mycket viktiga för henne. Hon talar om en inramad och skyddad plats, med bergen som främsta beskyddare. Det finns en dimension som gör bilden levande; man kan föreställa sig att djuren rör sig, ger ifrån

sig läten, och att fruktträden och trädgårdarna bidrar med olika färger i bilden. Hon nämner också under samtalet att det på åkrarna runt omkring byn fanns arbetande människor, och hon säger att alla hade sysselsättning. Moskén är statisk, orörlig och vackert utsmyckad; som ett byns smycke.

Hon har en personlig anknytning till byn och verkar tillhöra den; dels genom föräldrarnas anknytning, dels genom sin egen upplevelse av det hon beskriver. Hon tillskriver naturen och den byggda miljön, som till exempel moskén och föräldrahemmet, positiva värden. In i denna omgivning vävs den sociala gemenskapen, som också sätter prägel på platsen som betydelsefull för henne. Sophia beskriver byn ur två perspektiv; dels hur det är att komma utifrån och se byn på lite avstånd, dels hur det är att vara en del av den, att tillhöra den. Hon vill få lyssnaren att förstå hur det känns att vara där.

Linda beskriver sin trädgård som naturlig, och hon uppskattar den. Den består av saker som hon tycker om:

”Vi bodde i en stor villa, jag och mina barn. Egen trädgård. Där fanns blommor och träd. Grönsaker, blommor, potatis och allt. Jag tycker om blommor.”

Ur beskrivningarna kan utrönas att kvinnorna stod i nära relation till trädgården som fanns i anslutning till huset. Det är en grön och färgglad plats där de kunde njuta av naturen och samtidigt en plats där de tillbringar mycket tid tillsammans med sina närmaste. Det finns en frihetskänsla i beskrivningarna av en fysiskt avgränsad plats som skyddar den vardagliga tryggheten från det som finns utanför och som förenar familjen.

Men hemmamiljön verkar även ha utgjort en begränsad tillvaro, som den krigssituationen Maria levde i:

”Jag promenerade, men mina föräldrar sa till mig att jag måste vara hemma innan det blev mörkt. Det var krig och då det är krig finns det inga lagar och regler. Det var alltid bestämt i förväg vart jag skulle gå.”

Redan innan hon gick hemifrån visste hon vart hon skulle, och detta begränsade hennes tillvaro på olika sätt. Att alltid ha någon med sig i sällskap skapar trygghet då omgivningen runt omkring är hotfull. Samtidigt inskränker det hennes rörelsefrihet att alltid ha ett bestämt mål. Då jag frågar om hon någon gång lämnade staden svarar hon att det gjorde hon inte. Hon upplevde det som ganska tråkigt och livet i hemstaden bestod av rutiner. Vidare svarar hon på frågan om vilka möjligheter hon tyckte att hon hade:

”Inte många. Dels från familjen men framför allt från samhällets sida, hade jag inte så många möjligheter.”

Detta kan både vara en följd av krigssituationen och av det kulturella sammanhanget, som vi återkommer till längre fram i studien.

I beskrivningarna av hemmet förmedlar kvinnorna känslan av trygghet. Hemmet var en samlingsplats och barnen, även då de blivit vuxna, verkar ha umgåtts i de vuxnas och äldres sällskap, över generationsgränser. Man kan utröna något slags erkännande och en bekräftelse av varandra inom familjen. Det verkar vara hemmet som helhet snarare än de enskilda delarna som bidrar till den meningsskapande processen för kvinnorna. Det är till exempel trädgårdens möjligheter till familjär och social gemenskap som gjorde att de tillägnade sig den på ett positivt sätt. Platsen inbjöd till trivsamt och trygghet. Där kände sig kvinnorna betydelsefulla. Där var de någon, de hade en plats i sammanhanget vilket skapade självaktning och de var uppskattade av sin omgivning. Så kan platsen påverka bilden av dem själva genom att representera ett ställe där de har ett värde. De har tillskrivit trädgården och huset positiva värden som är relaterade till en familjär, social gemenskap. Vad man diskuterade framgår inte av intervjuvaren, men tydligt är att hemmet och trädgården representerar ett forum för socialt umgänge; diskussion och samtal, fest, skratt, och måltider.

2.2 Genus och hemmet

I kvinnornas hemländer är könstillhörigheten av stor betydelse för vilka sfärer och rum kvinnor och män rör sig i. Där fanns en obalans i hur mycket man fick gå ut beroende på om man var man eller kvinna. Maria fick inte gå ut själv sent på kvällen. Att hon är kvinna var en av orsakerna som begränsade hennes möjligheter till att röra sig fritt:

”Pojkar hade mer möjligheter än flickor. De kunde kanske vara ute sent på kvällen, men inte flickor. Flickor för sig, och pojkar för sig. Kulturen tillåter inte att man ska vara ihop med en kille.”

Hon uttrycker en längtan efter mer rörelsefrihet. Enligt Maria är det kulturella sammanhanget orsaken till varför hennes möjligheter såg ut som de gjorde. Det ligger en värdering i att man som flicka går ut sent på kvällen. Det ansågs inte lämpligt för en flicka att röra sig ute på egen hand eftersom det kunde medföra att hon fick ett dåligt rykte och likaså om hon var öppen mot män. Detta kunde i sin tur få konsekvenser för hur lämplig eller olämplig hon ansågs vara att gifta sig med. Maria säger därför att när en flicka gifter sig, får hon mer frihet än då hon är ogift. Även i vuxen ålder är dock kvinna och man åtskilda inom samhällets strukturerade rum. Det som var olämpligt var att tillträda de rum som man egentligen inte hade tillträde till i egenskap av kvinna. Därför vistas inte kvinnor och flickor utomhus lika mycket som män i Irak, säger Maria.

Även de andra kvinnorna uttrycker liknande tankar om möjligheten till att röra sig fritt. Samtidigt framgår det i intervjuerna att detta är någonting de är vana vid och därför finns det en förståelse hos dem för den kulturella situation de levde i. Om vi tänker tillbaka på citatet av Bahloul, som menar att hushållets struktur avspeglar samhällsstrukturen, så blir det lättare att förstå varför ett helt samhälle kan upplevas homogent och samspelt.²⁶ Kvinnorna beskriver – någon kritiserar, en annan ser det som naturligt – och upplever kanske inte att det är en avsiktlig uppdelning utan snarare vardagens tillvaro. Likväl som denna tudelning av till exempel arbetsuppgifter kan förhindra att män och kvinnor arbetar tillsammans, så kan den innebära att de kompletterar varandra. Maria säger:

---

²⁶ Se Teoretisk bakgrund s.13

”Flickor för sig och pojkar för sig... man vänjer sig när man är liten. Från början ser man sådana saker, man ser grannar och släktingar... hela samhället... så man bara accepterar det. Man tycker inte att man behandlas annorlunda. Det blir en naturlig sak.”

Och då jag vidare frågar henne om hon hade några speciella uppgifter i hemmet säger hon:

”...Ja, kanske det...jag kunde bestämma hur vardagsrummet skulle se ut, möblera, eftersom jag var ensam flicka hemma.”

Vardagsrummet är ett rum som alla vistas i, och i egenskap av dotter i huset fick Maria ansvar att besluta hur det skulle ordnas. I den uppgiften ligger ett förtroende från de andra. Detta antyder att även inom husets väggar fanns det socialt strukturerade utrymmen, kanske outtalade men de återspeglar en del av familjens struktur.

Sarah tycker att till skillnad från i Etiopien tar både mannen och kvinnan i Sverige ansvar för hemmet. I Sverige hjälps man åt och hon menar att här finns det barnomsorg som gör det möjligt för kvinnor att arbeta eller studera. Det upplever hon som en frihet, i förhållande till kvinnors hemmafruroll i Mogadishu.

Lindas bästa kompis är en kvinna, vänskap mellan män och kvinnor är inte möjlig, menar hon. Redan från barndomen har hon varit separerad från pojkar, och hon fick inte gå mer än tre klasser i skolan därför att hon var flicka. Det var endast pojkarna som fick fortsätta. Linda förklarar detta med att hon dels kommer från en liten by, dels att mammorna var rädda för att pojkarna skulle göra flickorna illa om de gick tillsammans. Hon invänder dock starkt mot detta och säger att det är bättre att få gå i skolan tillsammans redan då att man är liten, så blir man inte rädd för varandra i tonåren och i vuxen ålder.

Vad de fyra kvinnorna beskriver är något av det som Bachelard ger uttryck för i sin bild av kvinnans anknytning till hemmet; nämligen att kvinnan är en naturlig del av hemmets sfär, att hon ständigt är närvarande där. Detta återspeglas i samhällets rumsliga indelning. Även då män och kvinnor vistades i offentliga rum, hade de olika roller. Kvinnor umgicks hemma hos varandra sinsemellan och män umgicks med män. Dock har Linda erfarenhet av att både män och kvinnor vistades i parken och i bazaaren. Men i bazaaren

hade de olika aktiviteter; kvinnorna handlade mat och kläder och männen skötte försäljningen. Likaså hade männen en plats i moskén och kvinnorna en annan. Kvinnorna jobbade inte och tjänade inte pengar. Det var mest männen som rörde sig ute eftersom de jobbade. Och även då kvinnor och män vistades i samma rum fanns där en klar uppdelning av arbetsuppgifter, som ändå skapade en skiljelinje mellan könen.

En annan iakttagelse är att det som kvinnorna själva beskriver som jobb är det som männen utför, därför att de oftast håller till utanför hemmets sfär. De lämnar den närmaste omgivningen med ett speciellt syfte, nämligen att arbeta och tjäna pengar. Det som kvinnorna själva utför hemma i form av underhåll och reproduktion verkar inte räknas som arbete, kanske därför att det inte inbringar pengar. Eller kanske för att det anses som kvinnors sysslor och specifika område att ta hand om och att det inte värderas lika högt som männens arbete. Det är ansett som naturligt att kvinnan vistas i hemmet mer än mannen. Men vistelsen i hemmet kan också ses som självvald, enligt Sophia:

”Jag hade möjligheter att röra mig. Men jag *ville* vara med mamma [i hemmet]. Det var min egen vilja.” (min kursivering och anm.)

I den egna viljan ligger en värdering: hon tillskriver relationen till sin mamma och närheten till hemmets omgivning en stor betydelse, som bidrar till tillägnelsen av hemmet. Hennes mamma kanske stod för det som var tryggt i hennes tillvaro eftersom hennes far var frånvarande periodvis på grund av sitt arbete. Och det kanske också låg ett högt värde i att delta i hemmets sysslor.

Huset verkar symbolisera en förlängning av kvinnornas jag, på det sättet att de arbetade i hemmet. Där tog de ansvar och egna beslut och där hade de mest utrymme, både fysiskt och socialt. Samtidigt verkar det finnas en konflikt inom Maria och Linda, som någonstans protesterar mot den ordningen, som anses naturlig. Protesten ligger i att uppdelningen mellan kvinnor och män leder till isolering av grupperna. Vidare leder detta i vissa fall till flickors och kvinnors begränsade möjlighet till utbildning eller rörelse; hemmet kan då upplevas som trångt snarare än rymligt.

2.3 Det splittrade hemmet

Ana jobbade som lärare på universitetet i Santiago samtidigt som hon var hemligt politiskt aktiv och kämpade mot Pinochet. De politiska aktiviteterna var en del av hennes tillvaro som hon inte kunde tala om utanför gemenskapen med partikamraterna. Hon hade ingen fast adress utan flyttade runt bland olika kompisar och levde i anonymitet. Anas tankekarta över sin omgivning är en översiktsbild av Santiago, indelad i olika kommuner, och Anderna öster om staden.²⁷ Hon talar inte om hemmet förutom då hon nämner sitt föräldrahem. Där hade hon och hennes syskon fortfarande varsitt rum, och dit kunde de komma när de ville. Där hade de allt de behövde, säger hon. På de olika adresserna som hon flyttade mellan fanns det folk som tog hand om hennes kläder, de köpte färdig mat och hon kommer inte ihåg att hon städade på någon av dessa adresser. Hon bara sov i dessa bostäderna. På något sätt levde hon utanför det vardagliga livet:

” Många frågar ’hur är Chile?’. Jag kan inte svara på det för när jag bodde i Chile jag hade inte vanlig kontakt med andra.”

Hon var ganska omedveten om det fysiska och sociala som fanns omkring henne. Hennes tillvaro var skild från det övriga samhället och därför verkar hennes känslor för staden vara kopplade till andra saker än ett hus. Det finns egentligen bara en fysisk utformning som hon nämner flera gånger under intervjun, och som hon tillskriver nästan all betydelse i Santiago; Anderna, ett för henne viktigt riktmärke att lokalisera sig efter:

” I Santiago var Anderna mycket viktiga för mig. Man kan orientera sig lätt. Jag visste precis var jag befann mig och väderstrecken. Jag saknar Anderna.”

Bergen är för Ana någonting som sträcker sig utöver alla hus och staden som bebyggd plats. Hon flyttade omkring men Anderna står fast, och de kunde därför vara en utgångspunkt för henne i tillvaron. Hon tillägnade sig dessa berg, dess utformning och position i staden och hennes relation till dem är mycket stark. Hon tillskriver bergen positiva estetiska och emotionella värden och de fyllde en viktig funktion i hennes vardagsliv. Med hjälp av dem visste hon alltid var hon befann sig.

---

²⁷ Se bilaga 6.

Ytterligare platser som hon nämner som betydelsefulla är ställen där människor kunde mötas. Där fanns ett berg, Santa Lucia heter det, där hon brukade träffa olika personer. Det ligger centralt i Santiago och där finns bio och bibliotek och andra träffpunkter samlade. Hon berättar att det fanns några parker som de kunde promenera i, och där var många par. När hon gick dit med sina partikamrater var de alltid en man och en kvinna i sällskap för om polisen kom kunde de säga att de var ett par och det var en strategi som de använde för att kunna träffas utan att bli misstänkta. Hon berättar dock att de gånger hon vistades på offentliga platser var det vanligtvis för att demonstrera. Hennes tillvaro var ständigt präglad av det politiska engagemanget och smärtan var också en del av denna vardag. Jag frågar henne vilka platser som hon tycker var betydelsefulla:

”Vilka ställen som var betydelsefulla för mig var mycket känsligt. Vi var mycket på kyrkogården för att det var många som blev mördade.”

Kyrkogården var en känslomässigt laddad plats för henne. Sorgen över förlorade vänner och påminnelsen om det ständiga hotet mot hennes eget och partikamraternas liv blev påtagliga där. Den politiska gemenskapen verkar ha ersatt den familjegemenskap som hon inte kunde leva ut. Och fastän de inte kände till varandras namn eller andra personliga detaljer hade gruppens gemenskap stor betydelse för Ana. Kyrkogården blev en plats, där hon kunde ge uttryck för de känslor som ofta får sitt utlopp innanför hemmets väggar. Då jag vidare frågar henne om hon tycker att hon i sin tur påverkade sin omgivning, svarar hon:

”Jag påverkade mycket. Vi smutsade ner miljön för att vi demonstrerade, brände däck, färgade, målade väggar. Vi förstörde mycket. Vi lärde folk att stjäla elektricitet. Målet var att Chile skulle bli fritt från diktaturen.”

Interaktionen mellan Ana och hennes omgivning är väldigt påtaglig. Hon tillägnar sig det som finns runtomkring henne och som har betydelse för hennes liv – platser som är ämnade för människors samvaro. Och hennes del i kampen mot ett liv under förtrycket av en diktator tar sig uttryck genom att hon sätter spår i omgivningen, i andan av det de tillsammans vill uppnå, nämligen frihet och rättvisa. Genom sina handlingar ville hon vara med och påverka och förändra tillvaron. Sättet på vilket hon påverkade omgivningen

uttryckte både avsky och uppror mot den bestämda ordningen. Hon uttrycker en viss sorg över förstörelsen, samtidigt som det var något som måste göras.

Det politiska engagemanget medförde också att umgänget med familjen inte kunde vara så öppet som för de andra kvinnorna i studien. Hon deltog inte i familjeliv, vid festligheter eller liknande samlingar. De som fanns i hennes närmaste omgivning var hennes make och partikamrater och där var det ingen som kände till hennes namn, inte heller andra personliga detaljer, som att hon var gift. Det var inte viktigt i det politiska sammanhanget. De delade arbetet och samtalsämnen hölls på det professionella planet. Ana säger att det som väcker känslor hos henne är relationen till syskon och kompisarna. Och hon tycker om Santiago därför att hon är född där. Men förutom familjen, kompisar och Anderna finns det ingenting som binder henne till just den staden.

Anas vardag utspelade sig i ett politiskt sammanhang, vilket förklarar delar av hennes upplevelser av sin omgivning. Avsaknaden av ett hem som var hennes eget kan ju vara en orsak till att hon inte känner särskilt stark tillhörighet till Santiago. Dessutom var hennes privatliv så ytterst privat att ingen av de hon umgicks med fick veta någonting om det, och det var inte av betydelse för deras gemensamma mål. Att hon var hustru fick hon vanligtvis inte visa offentligt. Här fanns ingen transparens eller något utrymme för att leva sitt privata liv öppet. Därför fanns det inte heller någon fysisk plats som Ana tillskriver hemmets värden; väggar runt hennes jag. Den plats som många människor tar för given, en plats där ens mest personliga liv har sin boning, hade inte Ana. Livet hon levde var en strategi. Hon levde så mer för allas frihets skull än för sin egen frihets skull.

Som Ana tidigare har påpekat hade hon ingen vanlig kontakt med människor och kanske är det därför som hon inte heller kan beskriva hur hemmet avspeglar samhället vad gäller kvinnors och mäns utnyttjande av rummet. I hennes arbete som politiskt aktiv var kvinnor och män tillsammans.

3. Migrationen

Som tidigare nämnts kommer själva flytten inte att beskrivas ingående. Istället kommer tyngdpunkten att ligga på kvinnornas upplevelser av separationen från hemlandet och installationen i Sverige. Jag vill dock ändå understryka att några av kvinnorna har upplevt mycket svåra flykter som förstärkt känslan av att vara utlämnad. Gemensamt för dem alla är att Sverige inte var ett eget val utan att istället var det omständigheterna som förde dem hit. Detta har betydelse för tillägnandet av den nya platsen och för det fortsatta identitetsskapandet.

Flytten från hemlandet kan i samtliga fem kvinnors fall liknas vid en separation, en mer eller mindre smärtsam skilsmässa från sitt hemland. En flytt som har präglats av rädsla inför och ovisshet om vad som ska hända dem. Endast Ana flög till Sverige ensam, utan nära anhöriga. Hennes partikamrater hade ordnat diplomatpass åt henne och därför var hon ansvarig för en grupp flyktingar från Chile. Hon kom till Stockholm 1987. Sophia flög med sin man från Ankara efter deras bröllop 1980. Maken bodde redan i Sverige då. Maria gifte sig i Irak och 1982, då hennes man som var aktiv i kurdiska partiet blev kallad till militärtjänst i Iran-Irakkriget, flydde de och fick hjälp av smugglare. Sarah flög från det krigsdrabbade Etiopien 1993 med hjälp av Röda Korset. Hennes föräldrar hade då redan flytt till Sverige några år tidigare och hon flydde med fyra syskon. Lindas man bodde i Sverige som politisk flykting. Han ville att hon och deras tre barn skulle komma efter. Hon flydde med tre barn från Iran till Pakistan med hjälp av smugglare. De bodde i Karachi i åtta månader innan de fick hjälp att ta sig vidare till Sverige 1989. Följande beskrivningar har de fem kvinnorna gett av hur de kände inför flytten.

3.1 Separationen

Maria berättar att då hon fick reda på att de skulle fly kändes det inte så jobbigt för hon trodde hela tiden att hon skulle komma tillbaka inom högst två månader. Hon och hennes man såg det som en resa, och de tänkte hela tiden att de skulle återvända och att kriget inte skulle bli så långvarigt. Men det varade i åtta år, och först efter nio år kunde Maria

träffa sin familj igen. Före flytten hade hon aldrig bott på något annat ställe än i föräldrahemmet. I sin berättelse uttrycker hon rädsla och ovisshet men även trygghet, eftersom hon hela tiden reste med sin man. Genom hans politiska kontakter fick de hjälp av smugglare att ta sig ut ur Irak. De tog sig igenom svårgenomtränglig terräng och övernattade i främmande byar både i Irak och i Iran och på färdvägen fanns både militär och minor som utgjorde hot och skapade osäkerhet. Från hemstaden till Teheran tog det åtta dagar och de blev placerade på en flyktingförläggning i en och en halv månad innan de slutligen fick åka till Sverige. De hade betalat pengar under bordet, som Maria säger, för att det skulle gå vidare.

Sophia flyttade efter sitt bröllop för att bo med sin man och så bestämdes det att hon skulle bo i Sverige. Hon säger att det var en speciell väntan för henne.

”Jag tänkte på landet...hur kan det vara...hur ser landet ut...hur ska det bli...”

Sophias förväntningar präglades inte av rädsla utan av nyfikenhet och en viss spänning. Hon hann föreställa sig Sverige på ett eller annat sätt och hennes man fanns med henne innan och under flytten. Han hade gjort samma flytt tidigare och hon kunde ta stöd i hans erfarenheter av Sverige som ett första steg mot det nya landet. Känslan, eller det inre tillståndet, som hon bär med sig vid separationen kommer att påverka hennes möte med Sverige. Och betydelsen som hon tillskriver hemmet kommer också att finnas med i hennes sätt att möta det nya landet.

Givetvis är en flytt inte så ensidig som beskrivs ovan. Det var många avsked att ta, ovisshet om återseende och så vidare, men Sophia hade i alla fall en grundtrygghet i sin förankring till byn och i sin man som hjälpte henne att ta sig igenom separationen. Tryggheten låg också i förberedelserna; hon visste vad som skulle hända efter bröllopet och hon hann ställa in sig på att hon skulle flytta. Och, åtminstone i tankarna, planera ett nytt hem och en ny tillvaro. Hennes flytt innehöll en viss längtan, en längtan efter ett eget hem.

Sarah hade blivit kvar i Mogadishu efter att hennes föräldrar och två syskon flyttat till Sverige. De ville att resten av barnen skulle komma efter, eftersom det var krig i Somalia. Sarah berättar att föräldrarna ringde flera gånger för att de ville att hon skulle flytta till dem i Sverige. Men själv ville hon inte, hon grät mycket och sa till sin mamma i telefon att hon kunde stanna i Mogadishu med släktingarna, bara hon slapp lämna Somalia. Men till slut övertalade föräldrarna henne att komma. Och det var ett mycket svårt beslut för henne att ta:

” Jag ville inte åka därifrån... jag ville inte bo i ett annat land. Jag tappade mitt hjärta.”

Sarah uttrycker en förtvivlan över att lämna sitt land, sitt sammanhang, sin trygghet. Hon nämner skolan och människorna som var förknippade med den, och hon nämner hemmet och släktingarna som fortfarande bodde kvar i Somalia. Inget av det ville hon lämna eller välja bort. Samtidigt fanns föräldrarna i Sverige och att inte åka skulle betyda att välja bort dem. När hon säger att hon tappade sitt hjärta, ger hon uttryck för hur mycket en plats med allt vad den innehåller kan betyda för en människa. Inskrivnen i ett visst sammanhang, och sedan uppryckt ur detta, kan flytten upplevas som att förlora en del av sig själv, som man kommer sakna och söka efter. Finner man den inte, känner man sig inte hel, som sig själv.

Linda var hemmafru och bodde själv med barnen. Det var ett ensamt liv för henne. Den närmaste sociala omgivningen förutom barnen var hennes granne som hon brukade dricka te med i trädgården. Hennes man hade redan flytt till Sverige. Han ville att hon skulle komma efter med barnen. Själv ville hon inte det på grund av att hon inte ville lämna Iran och sina föräldrar och släktingar. Hennes man ringde många gånger och bad henne komma, han sa att det skulle bli jättebra för dem i Sverige. Han ringde under nästan ett års tid. Hon tyckte att det var ett svårt beslut att avväga. Hon hade mycket ångest. Dessutom hade hon ingen inkomst utan var ekonomiskt beroende av sina föräldrar och släktingar. Barnen gick i skolan. Till slut bestämde hon sig i alla fall för att åka:

” Jag åkte för att mina barn behövde sin pappa. Jag hade inget pass, jag var mycket rädd.”

Linda flydde med sina barn för deras skull. Och hon tog en mycket stor risk, eftersom hon inte hade pass på resan. Hon beskriver hela flykten som mycket smärtsam och hon var mycket rädd, med ansvar för tre barn och sig själv. De fick hjälp av smugglare att ta sig till Pakistan, där de blev kvar i åtta månader. Hela Lindas tillvaro präglades av ovisshet och rädsla. Hon var helt beroende av andras hjälp. Det skydd hon tidigare haft i huset och trädgården – hemmet – hade hon inte längre. Den plats som hon älskade och de människor som brydde sig om henne fanns kvar, och hon hade beslutat att flytta därifrån med sina barn.

De platser som hon vistades på förutom den lilla trånga lägenheten i Karachi, var bazaaren och parken.²⁸ Det var långa gångavstånd och hon vistades mestadels inomhus. Men om vi tänker tillbaka på föregående avsnitt och platserna Linda vistades på i sin hemstad förutom hemmet, så var det just bazaaren och parken. Man kan tänka sig att detta får dubbel betydelse för henne. Både bazaaren och parken är bekanta för henne. Att gå till bazaaren fyllde en funktion eftersom det var där hon handlade mat och kläder och i parken kunde hon njuta av blommor och grönska.

Samtidigt påverkade de nya intrycken av hett klimat, utbredd fattigdom och smuts, och föräldralösa barn henne på ett negativt sätt. Hon blev ledsen av att se sådana levnadsförhållanden. Men då hon tänker på människorna, blir hon glad därför att hon blev vänligt bemött. Längtan efter Iran, rädslan och försöken att se det positiva i tillvaron varvas hela tiden i Lindas berättelse.

Anas politiska handlingar ligger till grund för hennes flytt. Hennes dåvarande man blev mördad och det blev mycket farligt för henne att vara kvar i landet. Hon sökte skydd på partiets solidaritetskontor, *Vicaria de la Solidaridad*. 15 dagar efter makens död bestämdes det att hon skulle lämna Chile. De beslutsfattande ringde till Anas pappa och frågade om lov för hans dotter att resa. Ana förklarar att det finns vissa regler i Chile som gör att fast hon då var 30 år kunde hon inte fatta det beslutet utan sin pappas medgivande. Han sa ja. De sista dagarna i hemlandet sov hon hos släktingar och kompisar som hon

---

²⁸ Se bilaga 7.

aldrig sovit hos tidigare för att uppnå ökad säkerhet. Andra fixade hennes boende och hon flyttade runt hela tiden. Hon lämnade landet som diplomat, ansvarig för en grupp med sex flyktingar. Det tog lång tid innan planet startade, därför att Ana och hennes grupp var misstänkta. Hennes familj väntade med spänning på att planet skulle lyfta, och när det äntligen gjorde det, ville Ana bara gråta. Det var då alla smärtsamma känslor helt plötsligt kom över henne. Hon hade inte haft tid att sörja sin man, eller att hon skulle bli tvungen att lämna Chile. Hon ville inte lämna landet. Även sedan hon bosatte sig i Sverige har partiet erbjudit henne boende i andra länder, men eftersom hon kämpat med språket och lärt sig svenska har hon tackat nej till det. Hon tycker det räcker med kringflyttandet, och har valt att stanna här.

Som framgår av samtalen var det mer förväntansfullt och lustfyllt för Sophia att lämna sitt hemland än för Maria, Sarah, Linda och Ana. Gemensamt för dem alla är ovissheten om och när de skulle få återse platsen och människorna där. Gemensamt för dem alla är också att då vi samtalar om flytten och situationen i Sverige är de mer allvarliga och verkar mer tyngda än då jag ber dem beskriva hemlandet. Då lyser de upp, trots svåra och smärtsamma minnen. Separationen är ett uppbrott ur någon slags kontinuitet och livet i Sverige har blivit mycket annorlunda det liv de levde i hemländerna, samtidigt som livet här präglas av hur livet var där.

3.2 Installationen

Känslorna som kvinnorna beskriver i samband med flytten och tillvaron i Sverige, ger intrycket att de ryckts ur sitt sammanhang och att framför dem ligger en utmaning: att installera sig och att skapa sig en tillvaro i ett främmande land. En av de främsta utmaningarna för dem alla var språket. Innan de kunde prata svenska, var de på många sätt isolerade. I de flesta fall har de på något sätt bibehållit en del av sitt liv i respektive hemland. Det kanske ligger någonting i det som Bachelard skrev (utan att förkroppsliga huset till en kvinnas sköte), nämligen att ”I våra drömmier återgår vi [till huset] under hela vårt liv.”²⁹(min anm.) Huset symboliserar en tillvaro, den tillvaro som kvinnorna var

---

²⁹ Bachelard, G., *Rummets Poetik*, s.46

vana vid och den får utgöra grunden till den meningsskapande processen på den nya platsen. Vardagslivet får ta vid någon annanstans än där det slutade och identiteten får kanske göra detsamma. De visste vilka de var, inskrivna i en viss kontext, men i och med flytten visste de inte längre vilka de skulle vara och bli i fortsättningen. I några fall har tillfälligheter gjort att de valt att stanna i Sverige, men gemensamt för alla fem är att de stannat på grund av människor de älskar. Ana berättar:

” Jag blev kär... min man är från Iran. Vi fick en dotter. Jag har bott här för hans skull, för om det var inte han då skulle jag flytta tillbaka till Chile.”

Ana fortsätter dock med att säga att livet i Sverige är bra, därför att hon kan jobba med det som hon är utbildad till, hon har sin man och sitt barn här och ibland jobbar hon även som jourkvinna och engagerar sig för kvinnor med invandrarbakgrund som blivit misshandlade. Hon talar också positivt om den sociala välfärd som finns i Sverige, till skillnad från i Chile. Men hon och hennes man har en överenskommelse: om det händer någonting här i Sverige som gör att de inte kan bo kvar så flyttar de till Chile, eftersom han kan mer spanska än hon kan persiska.

Ana och hennes familj bor nu i Järfälla i radhus.³⁰ Hon umgås med sin dotters kompisars föräldrar ibland, och hon har några svenska vänner som de brukar fira midsommar med. Hennes grannar är trevliga och alla känner hennes dotter och hon känner barnen i området. De har ett stort hus och de bjuder ofta dit chilenska och persiska vänner. De har nästan alltid gäster hemma. Hon är mycket nöjd och säger att hon har haft tur. Hon avslutar med att säga:

”Det är en mötesplats för mig.”

Trots att hon längtar tillbaka är hon nöjd och har fått landa, i sig själv och i sitt hem; väggar omkring hennes jag, som har hjälpt henne att tillägna sig vardagens omgivning.

För Linda har det varit svårt att tillägna sig den nya vardagsmiljön. Då hon först kom till Sverige blev hon glad över att träffa sin man igen. Men efter några månader började hon

---

³⁰ Se bilaga 8.

sakna sitt hemland och sina släktingar. Hon var tvungen att gå i skolan och lära sig ett nytt språk och det var jobbigt, tyckte hon. Klimatförändringarna försvårade också anpassningen till det nya landet, hon tyckte det var kallt och mörkt här. Hon tänker tillbaka på hur det var i Iran, och hon känner längtan. Den rumsliga tillvaron här upplever hon som fångenskap. Men någonstans finns en antydning om att hon, trots känslan av kyla och ansträngningar med att lära sig ett nytt språk, tillskriver Rinkeby en positiv betydelse.

”Det är som ett fängelse för mig här. Men jag trivs i Rinkeby.”

Hon nämner att då hon kom till Sverige bodde de i Härnösand och där blev de utsatta för främlingsfientlighet. Då hon och hennes man skilde sig flyttade hon och barnen till Rinkeby. Där finns det många invandrare och därför upplever hon större trygghet där. Hon beskriver sin lägenhet och tycker att den är jättefin.³¹ Då jag frågar hur hon önskar att hennes hem skulle vara säger hon ”skönt, bara”. Först och främst vill hon ha sina barn där, men även fina saker som hon tycker om. Hon vill även att det ska vara rent. Blommor, tavlor och möbler – hon vill ha ett fint hem dit hon kan bjuda människor på god mat. Detta är en bild av ett hem som, liksom hos Ana, inbjuder till möten mellan människor. Det är viktigt för Linda att hennes hem är en plats där människor trivs och vill vara. Då känns det inte som ett fängelse och den värme som hon förknippar med Iran skulle komma henne lite närmre. Lägenheten i Rinkeby som Linda själv varit med att forma, har hon lätt att tillägna sig trots känslan av isolering. Däremot verkar den rumsliga tillvaron utanför lägenheten, till exempel Rinkeby centrum, som hon tycker är vackert med fina affärer och restauranger, mest vara något hon betraktar på avstånd. Hon vistas mest i Rinkeby och i Tensta och ibland åker hon till en väninna i Haninge över helgen, och då hon återvänder till sin lägenhet igen tänker hon:

”Oh, mitt hem, jag saknar mitt hus...”

Sarah uttrycker ungefär liknande tankar som Linda om hur det är att bo i Sverige. Samtidigt ger hon ett svagt intryck av att hon någonstans accepterar sin nya tillvaro. Men i början grät hon mycket och kände sig orolig. Hon längtade efter sitt hemland. Nu bor

---

³¹ Se bilaga 9.

hon i Tensta och om hon jämför, så tycker hon att det var både trevligare och roligare i Mogadishu. Hon har inga kompisar i Sverige trots att hon gått i svensk skola i fyra år. Men hon har inte heller några somaliska kompisar. I Mogadishu bodde hon i en stor villa och i Tensta bor hon i hyreslägenhet; hon bor med sin mamma och syster i en tvåa. Hennes sociala umgänge består av familjen som finns i Tensta och ibland hyr de somaliska invånarna där en lokal för att anordna fest. Ibland hälsar hon på en släkting i Hjulsta. Då jag frågar henne vad hon tänker då hon tänker på Tensta, svarar hon:

”...ibland jag vill bo här hela livet... ibland jag tänker att jag flyttar härifrån...”

Att det finns andra somalier i Tensta tycker hon är positivt eftersom de påminner henne om hemlandet. Annars är hennes mamma och syskon den enda orsaken till att hon stannar.

Sophia upplevde stor förvirring och vilsenhet i början, mycket på grund av att hon inte talade svenska. Det var svårt och det tog längre tid att lära sig än vad hon trodde att det skulle göra. Hon säger att hon hade förväntningar men att allt blev till ett kaos; det var något som fattades. Hennes man hjälpte henne mycket. Minnena från byn fick henne att tänka tillbaka på tillvaron i hemlandet och då verkar det ha varit lättare att tillägna sig den nya miljön. Bland annat säger hon att det bästa sättet för henne att lära sig att vara respektfull gentemot andra människor, var att växa upp i byn. Och att det inte är hur man ser ut eller klär sig som är viktigt, utan hur man är som människa.

Hon kom till Sverige i juli månad och det var som en dröm att se alla blommor, för de fick henne att tänka på hembyn. Det var jobbigt, men hon säger att hon klarat sig bra; efter ett år talade hon svenska och kände att hon var inne i samhället. Hon tycker om Tensta och trivs mycket bra. Hon har reflekterat över att då hon var nyinflyttad bodde det många svenskar där, men nu ser hon dem bara på dagtid. Hennes närmsta grannar är dock ett äldre svenskt par och hon tycker mycket om dem för att de får henne att tänka på de äldre i byn i Turkiet. Hon skulle vilja gå in till dem ibland men vågar inte, för man gör inte så i Sverige, säger hon. Hon har fått tre barn och jobbar sedan tre år tillbaka. Samhällsengagemang är viktigt för Sophia, för det är en möjlighet att bli en del av den

nya omgivningen. Barnens dagis och hennes jobb ligger inom gångavstånd från hemmet. Familjen bor nära Tensta centrum och tunnelbanan och hon brukar ofta åka till stan, till Vällingby eller till Kista för att handla. Men det känns som att komma hem då hon kommer till Tensta:

”...när jag kommer till Tensta andas jag ut, men man kan inte jämföra Tensta med [min by i Turkiet]...”(min anm.)

Hon avslutar med att säga att hon kommer aldrig att glömma byn, men hela hennes familjs framtid finns här i Sverige och därför är Tensta hemma nu.

Maria berättar att då hon kom till Sverige med sin man brukade de träffa hans kompisar och deras flickvänner nästan varje dag. De höll ihop och stöttade varandra och hon säger att det var det som gjorde att de klarade sig. Det var först efter tre år som de kunde slappna av och känna trygghet och säkerhet över sin situation. De hade sett bekanta som blivit psykiskt sjuka och deprimerade av de påfrestningar en flykt kan ha till följd. Maria började jobba inom hemtjänsten och såg det som ett sätt att lära sig svenska. Efter fyra år ville hon dock hitta ett jobb där hon kunde använda kunskaperna från sina universitetsstudier. Hennes svenska var då jättebra och hon fick börja på en kurs för högutbildade invandrare. Men trots att hon sökte flera jobb under lång tid fick hon inget inom ekonomi. Detta fick till följd att hon tappade självförtroendet. Hon har jobbat i kiosk, praktiserat och jobbat i servicebutik och i och med detta försämrades svenskan.

Den plats som betyder mest för henne är hemmet, eftersom hennes barn finns där. De har fått en bra uppväxt här i Sverige och det är betydelsefullt för henne. Tensta är en trygg plats för hennes barn och det gör att hon trivs. De människor hon förknippar med Tensta är flyktingar. Då jag ber henne beskriva vad det innebär för henne säger hon:

”För mig det är folk som har lämnat sitt land utan att... utan vilja.”

Människor som kommer från krigsdrabbade områden kan förstå varandra och det skapar en speciell stämning i Tensta. Där finns empati och medkänsla. Men hon tillägger att det inte känns som att hon bor i Sverige. I Tensta finns det affärer som ägs av invandrare, och

invånarna är till största delen personer med invandrarbakgrund, vilket gör att kontakten med Sverige, den får man utanför Tensta:

”...ibland när vi åker nånstans vi säger ’nu är vi i Sverige’...”

Tensta är i alla fall en plats där hon trivs, och hon vill inte flytta därifrån. Hon tycker att det är livligt där, alltid folk ute, och hon känner de flesta. Dessutom trivs hennes barn där och det är viktigt för henne.

I samtliga fall har beslutet om flykt tagits snabbt och det har inte funnits tid att förbereda sig på att flytta och inte heller att ta avsked av de närmaste. Inte heller har kvinnorna vetat eller ens kunnat föreställa sig att de skulle bli borta så länge. Alla kvinnorna uttrycker en stark längtan efter och en stor saknad av sitt hemland. Samtidigt har de alla mer eller mindre etablerat sig i Sverige; nu finns det människor och saker som binder deras liv även till det svenska samhället. De har hamnat i nya sammanhang och själva skapat nya sammanhang och däri ingår identitetsskapandet.

4. Den nya hemvisten och identiteten

Hemma för de intervjuade kvinnorna består nu av några olika platser som påminner mer eller mindre om varandra. Men hur hemmet är ordnat, materiellt och socialt, har förändrats från ett hem till ett annat, beroende på till exempel det kulturella och politiska sammanhanget och också på relationer med den närmaste sociala omgivningen. Vardagsmiljön består av komponenter som får dem att blicka både bakåt och framåt i tiden. Genom den mening de ser i det som finns runt omkring dem, eller avsaknaden av mening, når kvinnorna förståelse för sig själva och de sammanhang de ingår i. De är aktiva i denna process av självuppfattning. Detta påverkar deras självbild och självkänsla. Sättet på vilket de uppfattar sin rumsliga omgivning är präglad av sättet på vilket de upplever sig själva och tvärtom. Efter att ha etablerat sig i Sverige, fortsätter den meningsskapande processen i kvinnornas vardagsliv och ett förhållande mellan omgivningen och den enskilda individen växer fram. Detta förhållande innebär ett givande och tagande – en kompromiss mellan hemlandet och Sverige. Identitetens förankring finns nu på två platser och i flera sammanhang.

4.1 Sverige och den hybrida identiteten

I den process som är följden av kvinnornas flytt tar den hybrida identiteten form – en identitet som ibland inte är så lätt att stoppa in i fack som redan finns. De befinner sig någonstans ”emellan”. Och i rummet som finns emellan finns både trivsel och utanförskap, både trygghet och rädsla, både möjligheter och begränsningar, beroende på vem man är. Maria upplever en stor skillnad mellan hur hon blev betraktad i hemlandet och hur det är i Sverige:

”I Irak hade jag en annan status. I första hand när jag jobbade, där var jag högutbildad, jag var duktig då.”

Marias kommentar innehåller några värdefulla uttryck för vad status kan innebära och i vilka situationer hon ansåg att hon hade det. Som ung kvinna och högutbildad hade hon många möjligheter som inte var alla kvinnor förunnat. Hon kunde välja själv vad hon

ville studera och var, och det blev universitetsstudier i Bagdad. Den självständighet hon uppnådde genom sin utbildning och jobbet i hemstaden kände hon inte längre då hon kom till Sverige. Här kunde hon plötsligt inte klara sig själv, på grund av att hon inte kunde svenska. Och hon blev av samma anledning behandlad annorlunda än i hemlandet. Hon säger att sedan hon fått jobb i Sverige finns ändå en särbehandling, och det finns alltid några människor som inte behandlar henne väl. Då jag frågar hur hon upplevde detta, säger hon att det kändes inombords, men att hon är en person som försöker strunta i sådana saker och har tålamod med människor. Hon låter inte det gå ut över hennes jobb. Detta är ytterligare ett uttryck för att Maria värdesätter arbetet högt. Därigenom verkar hon få mycket av sin stolthet och självaktning. I Irak fanns hemmet och en bekant omgivning som bekräftade henne. I Sverige kan ett mått på den egna förmågan bland annat vara jobbet. Maria säger att hon är van vid att bli annorlunda behandlad på grund av sitt ursprung, eftersom hon som kurd i Bagdad blev bemött på liknande sätt. Hon menar att man blir starkare som människa och man vänjer sig vid det. Men även om hon till slut vänjer sig vid att bli bemött på ett sådant sätt, kommer dessa yttre faktorer vara med att forma hennes bild av sig själv.

Sophia har nästan den motsatta upplevelsen av sig själv i Sverige. Vad gäller utbildning gick hon endast grundskolan i Turkiet eftersom ingen annan kunde hjälpa hennes mamma i hemmet. Men hon gick en hushållskurs som anordnades i byn för flickor. Sophia menar att möjligheten att studera vidare hängde ihop med de ekonomiska möjligheterna. Själv har hon fortsatt med kurser i sömnad och matlagning i Sverige och hon känner sig självständig här:

”Här har man en massa möjligheter och man är intelligent. Jag handlar, tar hand om mina barn. Man klarar sig själv. Allt beror på om man kan språket. Kan man språket, kan man allt.”

Sophia tillskriver språket och de arbetsuppgifter som vanligtvis är förknippade med hemmet stor betydelse. Språket är en inkörsport till det nya samhället och ett verktyg som man inte klarar sig utan. Det gör det möjligt för henne att vara självständig, men också att hjälpa sina barn med bland annat läxorna. De kunskaper om hemarbete hon hade redan

tidigare har hon i Sverige även kunnat använda på sin nuvarande arbetsplats, där hon är ansvarig för köket. Detta innebär att det som redan i hennes barndom värderades högt hos henne som flicka i huset även nu värderas högt, eftersom hon fått ett jobb med liknande uppgifter; hon är på en arbetsplats där hon behövs.

Linda blir glad och känner välbehag då hon tänker på sin stad i Iran. Den väcker många positiva känslor inom henne, fast det var jobbigt att hennes man blev satt i fängelse. Hon hade sin granne och sin familj som tyckte mycket om henne och hon tillskriver dem stor betydelse därför att hon var betydelsefull för dem:

”Jag hade jättebra granne... Mycket snäll. Dom sa till mig ’du är en jättesnäll kvinna, jag älskar dig’... dom tycker om mig”

Att hennes granne saknar henne mycket nu då hon bor i Sverige betyder mycket för Linda, och det märks att hon saknar den gemenskapen och uppskattningen. Hon har inte upplevt den i Sverige, och hon verkar inte känna lika stor självaktning här. Detta gör att längtan efter huset och hemstaden blir så stark och hon inte ser någon framtid här. Sitt egenvärde ser hon i sammanhanget hemma i Iran, och endast hennes barn som finns här i Sverige kan få henne att se någon mening i tillvaron. Glädjen ligger i att barnen kan utbilda sig i Sverige och att deras framtid därför känns trygg. Annars frågar hon sig ständigt varför hon gick med på att flytta hit. Hon upprepar hela tiden att det är jobbigt för henne. Jobbigt att ha lämnat allt som betydde så mycket för henne.

4.2 Bilden av sig själv

Maria tycker att hon blivit en mer ansvarsfull person i hemmet sedan hon kom till Sverige. I Irak var det hennes mamma som skötte matlagning, städning och barnpassning. Här har hon fått egna barn och ett eget hushåll, i ett helt nytt samhälle. Släkt och bekanta som vanligtvis brukade hjälpas åt i Irak, finns inte här. Eftersom det bara var hon och hennes man i början blev hon mer utlämnad åt sig själv och därigenom mer öppen för att klara sig själv. I jämförelse med hur det var i hemlandet tycker hon att hennes livssituation var bättre där eftersom hon hade ett bättre jobb. Men hon är nöjd med arbetet här trots att det inte är en fast anställning och väldigt osäkert. Då hon kom till Sverige var

hon övertygad om att få jobb inom ekonomi, och när hon nu fortfarande inte har fått det, säger hon att hon tappar självförtroendet. Hon kom på idén att jobba som tolk, och på så sätt utnyttja de resurser hon har tack vare sin bakgrund. Då kunde hennes situation vända och få en ny dimension. Men önskan om att få jobba med det hon är utbildad till finns kvar hos henne.

Rörelsefriheten som hon inte hade i Irak tycker hon att hon har fått här i Sverige. Hon kan gå ut på kvällarna, alldeles ensam. Både män och kvinnor vistas ute och hon tycker att det är en öppnare omgivning och att folk är mer aktiva här. Däremot ser hon andra uppdelningar i Tensta, som baseras på varifrån man kommer. Kurder kom dit i början av 1990-talet och har därför etablerat sig mer än till exempel somalier, säger Maria. Detta gör att man granskar och värderar varandra utifrån nya tillhörigheter. Där har arbete återigen en viktig betydelse, och det är de som anlät senast som oftast är arbetslösa och som därför inte känner till det nya samhället lika bra som de tidigare invandrarna. Maria har ur det perspektivet en annan status i Tensta än i det svenska samhället som helhet. Hon skulle inte vilja flytta ifrån Tensta, därför att det har byggts upp ett förtroende från hennes sida gentemot den platsen och människorna där. Hon kan lita på att människor är hjälpsamma om det till exempel skulle hända hennes barn någonting och hon känner sig trygg. Inskrivnen i ett nytt samhälle med nya sammanhang, befinner hon sig emellan olika grupperingar i samhället fastän hon har bott här länge och är van vid livet här. Hon bor i Sverige men har, som nämnts i tidigare avsnitt, inte känslan av att bo i Sverige då hon är i Tensta.

Sophia tycker att hon blivit en mycket aktiv person här och att hon kan ta ansvar för allt möjligt. Detta verkar vara en upptäckt för henne, att hon kan det. Skillnaden från hur det var i föräldrahemmet är att där var det hennes mamma som var huvudansvarig, här är det Sophia själv. Hon anser att hon har många möjligheter här och att Sverige är ett fritt land. Ingen bryr sig om att hon som kvinna går ut själv, alla sköter sitt. Och det förklarar hon med det kulturella sammanhanget i Sverige. Till skillnad från livet i hembyn måste hon nu planera sin tillvaro för att få tiden att räcka till för alla aktiviteter. Hon säger att hon ibland är överaktiv. Hon har också fått mycket uppmuntran av sin man, och det verkar

vara av stor betydelse för henne. Det verkar som att hon fått större självaktning genom att upptäcka alla saker hon klarar av att göra på egen hand. Hon tycker att hon blir vänligt bemött av människor och detta har en mycket positiv inverkan på hennes sätt att tillägna sig sin vardagsmiljö. Det öppnar upp henne både för människor och för att våga se sig omkring i den närmaste omgivningen. Då hon var mammaledig besökte hon både öppna förskolan och parker i närheten. Hon tycker att hon i sin tur påverkar sin omgivning på ett positivt sätt, hon känner nästan alla människor i Tensta och hon känner en samhörighet med invånarna, de har någonting gemensamt. Tensta utgör därmed en stor del av den meningsskapande processen i Sophias liv.

Lindas upplevelse av sig själv skiljer sig mycket från Sophias. Hon ser inte någon framtid för sitt eget liv här. Hon har ingen trygghet vare sig i ett jobb eller i en social gemenskap. Hon får socialbidrag och praktikplatser på olika ställen och det känns inte alls bra att inte kunna jobba. Att hennes barn säger till henne att hon är en bra mamma är något av det mest betydelsefulla hon har. Hon har inte så många kompisar. Hennes liv verkar mycket ensamt och fastän hon trivs i sin lägenhet och att det är den plats som hon tillskriver störst betydelse upplevs den också som ett fängelse. Väggar runt hennes jag, som skyddar och isolerar, en tillflykt där hon kan undvika att konfronteras med det jobbiga som finns utanför, och samtidigt väggar som konfronterar henne med bilden av sig själv i sin nuvarande situation. Att hon flydde utan pass med tre små barn, och tog risker för alla fyras liv, att hon bodde i Pakistan i åtta månader ensam med barnen för att slutligen få träffa sin numera före detta man – helt enkelt det faktum att det krävdes mycket mod av henne för att genomföra den flykten verkar inte stärka hennes självkänsla. Istället är hennes självbild i det nya sammanhanget en konsekvens av att hon inte har funnit ett sammanhang där hon hör hemma här i Sverige. Små bitar av hennes tillvaro, som lägenheten i Rinkeby, barnen, vetskapen att hennes granne i Iran saknar henne och tänker på henne, utgör en mosaik som tillsammans skapar en splittrad tillvaro för henne.

Sarah tycker att tillvaron i Sverige är bra då det gäller sysselsättning och möjligheter till utbildning och arbete. Finansiellt studiestöd gör det möjligt för henne att kunna blicka framåt, hon vill helst utbilda sig till barnskötare eller sjuksköterska. Hon jobbar just nu på

ett äldreboende i Hornstull och pendlar varje dag. Hon anser att hon har möjligheter därför att hon får välja själv vad hon vill utbilda sig till. Hon var endast 15 år då hon lämnade Somalia och hon tycker att hon snabbt blivit vuxen i Sverige eftersom hon jobbar och hjälper till att ta ansvar hemma. Vad gäller sysselsättning är Sarah nöjd med sin tillvaro därför att genom den har hon möjligheter att skapa ett liv där hon känner självaktning. Men avsaknaden av nära sociala band med andra än de familjemedlemmar som bor i Sverige gör att hon inte kan släppa tanken på hemlandet och på hur bra hon mådde tillsammans med alla människor som hon stod i nära relation till.

Ana fick arbete i Sverige samma månad som hon anlände. Nu jobbar hon som socionom och trivs med att ha ett arbete. Men hon tillägger att det finns alltid lite diskriminering hon är inte svensk, och det syns. Och hon upplever ofta att folk anmärker på hennes spanska brytning:

”Jag pratar lite konstigt med dom där ’v’ och ’b’... och när folk vill kränka mig, eller stoppa mig, då använder de språket ’vad menar du?’... och såna frågor...”

Hon menar att istället för att be henne repetera, anmärker man på att hon inte talar korrekt svenska. Hon säger att hon har den upplevelsen hela tiden, men tillägger att hon inte låter sig hindras av detta. De utmaningar och motgångar som hon genomlevt innan hon kom till Sverige ger henne perspektiv på sig själv i det nya sammanhanget och hon vet vem hon är och vad hon går för. På frågan om hur hon tror att andra människor upplever henne säger hon modigt, det hon redan fått höra. Hon är envis och målmedveten, kämpar och ger sig inte. Samtidigt är hon både snäll och öppen, säger hon. Hon tror dessutom att hon påverkar sin omgivning mycket. Dels genom sitt arbete som socionom, till exempel att folk ringer och vill ha information som hon kan ge dem, dels att hon har svenska kompisar som hon umgås med och genom kontakten med dotterns kompisar och deras föräldrar. Hon känner sig ganska etablerad här i Sverige. Hon känner sig inskriven i ett sammanhang och hon har en plats i tillvaron, både med familjen och utanför hemmet. Hon är inte rädd för att ta kontakt med människor hon inte känner och hon verkar ha en inre säkerhet som driver henne att fortsätta kämpa på olika sätt med saker hon anser

orättvisa. Hon går på det sättet utanför sin egen person och sätter andras lidande och prekära situation före sin egen. Mycket av det politiska partiets anda, som hon tillhörde, verkar finnas kvar i henne och i hennes sätt att agera.

Samtidigt säger hon att hon har svårt att lokalisera sig här i Sverige, hon saknar riktmärken. I den fysiska miljön ter sig alla hus likadana för henne. Hon kör lätt vilse med bilen. Och hon säger återigen att hon därför saknar Anderna. De står för någonting mycket stabilt i hennes liv och jag undrar om det inte har en dubbel betydelse för henne. Hon saknar fortfarande en fast tillvaro, och det får mig att tänka på citatet ur Liljas bok om att upplevelsen av det yttre rummet är relaterad till upplevelsen av det 'inre' rummet. Ana verkar visserligen nöjd med sin tillvaro, men den inre förankringen verkar varken finnas i Santiago eller i Stockholm. Och så länge den inte finns, förblir Anderna den mest fasta punkten. I Stockholm upplever hon att allt är runt. Hennes bostadskvarter är runt och man kan komma till hennes hus från två håll. Samma sak upplever hon med Stockholm; det går att ta sig in i staden från alla väderstreck, till skillnad från Santiago som har en naturlig avgränsning – bergskedjan och dalgången. Detta verkar vara mer förvirrande än underlättande för henne. Stockholm känns större men mindre överskådligt än Santiago, trots att Santiago har fem gånger så många invånare. Hennes iakttagelse är att städerna växer på olika sätt; Santiago på höjden och Stockholm på bredden. Vad gäller bebyggelsen är hennes iakttagelser sammankopplade med sociala klasskillnader som tar sig uttryck i bebyggelsen.

Av intervjusvaren framgår att sammanhangen i vilka kvinnorna känner sig hemma är olika. Det de har gemensamt är att de söker förståelse om sig själva genom vardagslivets handlande. Behovet av att skapa en tillvaro där de känner självrespekt är mycket stort. Och sökandet efter självaktning verkar inte ha funnits i hemlandet i samma utsträckning.

5. Sammanfattande analys och slutsats

5.1 Sammanfattande analys

Det finns många faktorer som under uppsatsens gång har visat sig bidra till den meningsskapande processen i de fem kvinnornas liv och jag återupptar de tre dimensionerna, *rums-, tids- och värdedimension* för att analysera intervjuerna.

5.1.1 Rummets ordning

Att fyra av fem kvinnor utgår från huset de bodde i när de beskriver hemlandet kan tolkas utifrån hur Stefan Jonsson kopplar hemmet och identitetsskapandet till varandra. De väggar runt deras jag där minnen, drömmar och relationer blandas och i vilka de kan spegla sig blir också den referensram som de stöder oss på utåt, i mötet med andra människor och med samhället, eftersom det är i huset som deras behov skapats och deras förväntningar på det som finns omkring dem byggts upp. Linda, Maria, Sarah och Sophia har vuxit upp i villa med egen trädgård. Där har de blivit identifierade av den närmaste sociala omgivningen och identifierat sig själva. Rummen och avgränsade platser inom husets väggar har upprätthållit delar av deras identitet; till exempel, barn, dotter, hustru, moder i huset har varit signalement som har bestämt i vilken relation de stod till den övriga familjen.

Betydelsen i kvinnornas liv av trädgården i anslutning till huset kan jämföras med en balkong i anslutning till en lägenhet. Känslan av rymlighet som kvinnorna upplever kan kopplas till den förlängning av boendet som en trädgård eller en balkong kan utgöra. De gör det möjligt att träda ut ur rummen; sinnebild för människans identitet, som Stefan Jonsson uttrycker det. Genom att träda ut, utan att behöva lämna hemmet, gör det möjligt för människan att betrakta sitt hem – att se det utifrån. Det kan också symbolisera ett sätt att betrakta sig själv, med lite distans. Rörelsefriheten – att kunna gå in och träda ut – kan vara ett sätt att nå förståelse om sig själv. Jag tror att trädgården kan ha haft en sådan betydelse för Maria, Linda, Sarah och Sophia.

Ana har en annan upplevelse av utrymmen som reser väggar kring hennes jag. I vuxen ålder valde hon att leva ett annorlunda liv än hennes övriga familj. Det politiska engagemanget skapade mening i hennes liv samtidigt som det var på bekostnad av någonting. Om vi tänker tillbaka på definitionerna av identitet och sammanfattar dem, så handlar begreppet om människosyn; ens egen syn och andras syn. Vilken människosyn förmedlade Anas omgivning? Man kan föreställa sig att den förmedlade både förakt och hot gentemot de människor som inte stödde diktatorn. Framför allt i den sociala omgivningen. Ana säger att där fanns poliser överallt och människor var misstänksamma, man litade inte på någon. Detta kan vara en av orsakerna till att hennes känslor för Santiago är splittrade.

Ytterligare en orsak till att hon inte skulle vilja flytta tillbaka till Santiago, utan till den chilenska landsbygden, är att luftförhållandena är mycket dåliga i staden. Hennes kritik mot Santiago är dels att det ligger i en dal, vilket gör att föroreningar lägger sig som ett lock över staden, dels att sluttningen har till följd att staden blir segregerad, i höjdled. De rika bor högst upp, där luften är minst förorenad, och medelklass och underklass bor där luftförhållandena är värst. Upplevelsen av det yttre rummet – Santiago – motsvarar inte det Ana förväntar sig av en plats att bo på. Inte heller Järfälla eller Stockholm motsvarar helt och hållet hennes förväntningar. Hon känner sig vilsen, hon har inga yttre riktmärken. Ingen fysisk utformning har kunnat ersätta Andernas betydelse för hennes bild av sig själv.

Det framgår av Anas berättelse att avsaknaden av en fysisk plats i tillvaron att kunna återvända till kan vara mycket påfrestande. Tillhörigheten till och tillägnandet av en plats stannar nästan av då hon ständigt flyttade runt, utan möjlighet att själv ordna sitt livs rum. Att ständigt vistas i nya miljöer verkade ha gjort henne oemottaglig för yttre intryck därför att hon inte orkade engagera sig eftersom hon visste att hon snart skulle vidare. Ana har själv sagt att hon inte deltog i det vanliga vardagslivet och därför kunde hon inte heller tillägna sig miljön utifrån ett vanligt vardagsperspektiv.

Om vi funderar över Anas hem i dag, så är det en plats som verkar motsvara hennes förväntningar mer än vad tillvaron i Santiago gjorde. Hemmet är en mötesplats där hon och maken samlar sina vänner. Och till skillnad från i Chile, finns det en transparens och öppenhet på denna mötesplats som gör att hon trivs. Förankringen till huset där hon bor i Järfälla verkar finnas inom henne och i den sociala gemenskapen mer än i bostadskvarteret.

Linda och Sarah saknar den förankring och den tillhörighet som stabiliserar. De upplever ett annorlundaskap i det svenska samhället som är kopplat till utanförskap. Det hindrar dem från att se mening i tillvaron och därmed att tillägna sig sin omgivning lika lätt som till exempel Sophia. Den saknad som båda ger uttryck för är den sociala gemenskapen som är förknippad med specifika platser i hemlandet – främst huset och trädgården. Ensamheten och hem som inte verkar motsvara deras inre här i Sverige föder känslan av att inte höra hemma, eller passa in; att ha tappat en del av sig själva. Lindas största glädjekälla är att hennes barn finns här och har en framtid i Sverige. Lägenheten i Rinkeby är som ett fängelse, samtidigt som den skyddar henne. Hon saknar den när hon varit på besök hos sin väninna och hon andas ut då hon kommer hem. Linda och Sarah har nästan ingen kontakt med svenskar och det är en orsak till att de på många sätt lever utanför det svenska samhället. Annorlundaskap och utanförskap kan komma ur bilden de har av sig själva, och som också är en reflektion av hur omgivningen bemöter dem.³²

5.1.2 Tidens vidd

Sophias inställning till hemmet i hemlandet har hon behållit här i Sverige. Hon tillskriver fortfarande arbetet som utförs i hemmet stor betydelse och hon ser sitt eget värde till stor del i det. Det är många saker i hennes omgivning som får henne att tänka på byn; det äldre paret som bor granne med henne i Tensta, den gröna naturen och hennes förhållningssätt till andra människor. Hon talar med värme om sin hemby och beskrivningarna hon ger av miljön där är fulla av sinnesintryck. På något vis speglar hon sig i hembyn och agerar därefter i Sverige. Byn verkar vara levande i hennes minne. De

---

³² Ålund, A., *Etnicitetens mångfald och mångfaldens etniciteter; kön, klass, identitet och ras*, s.60

flesta människor har nog varit med om att någon gång se människor som påminner om någon de känner; en ”déjà-vu”-upplevelse, som i sin tur väcker minnen av platser. Det är minnena av platsen och människorna som hjälper Sophia att hålla byn levande i sitt medvetande. Således vävs dåtid, nutid och framtid in i de två platser där hon haft, och har, sin vardag. De glider in i varandra och nu upplever hon dem på en och samma plats.

Sarah säger att hon tappade sitt hjärta då hon lämnade Somalia. Hon tappade en del av sig själv som fattas och som hon söker efter. Detta kan kopplas till definitionen av identitet, som syftar på de egenskaper som gör att man fortsätter vara den eller det man är, som gör att man förblir sig själv. Det är svårt för Sarah att fortsätta vara den hon är i en miljö som inte återspeglar hennes inre. Att flytta skulle kunna vara ett sätt att försöka finna den del som saknas. Hennes mamma och syster finns dock här. Och livet i Sverige, där hon har lärt sig svenska, fått ett jobb och så vidare, öppnar andra möjligheter för henne som förhoppningsvis gör att hon en dag återfinner sitt hjärta. Annorlundaskapet, och till följd av det, utanförskapet i det svenska samhället, som Sarah och även Linda känner, är delvis konsekvenser av klassificeringar av människor. Samtidigt säger Sarah att de somaliska invånarna i Tensta påminner henne om hemlandet – hon kan identifiera sig med dem. Kanske det är ytterligare en orsak till att stanna och förhoppningsvis finna sig själv här. Även i Sarahs liv blandas förankringen till hemlandet med nutid och framtid i Tensta. Hon ser en framtid här som hon inte hade haft möjlighet till i Somalia. Utbildning och arbete kan ju också skapa mening.

Minnen har olika inverkan på Sophia, Linda och Sarah. Sophias positiva minnen av hemlandet underlättar tillgången av Tensta. Sarahs och Lindas positiva minnen av hemlandet förstärker hemlängtan och försvårar tillgången av omgivningen i Sverige.

Att de fem kvinnorna har så olika uppfattningar om sig själva och sin omgivning kan tolkas som att de har olika erfarenheter av vad ett hem är – från hemlandet, hur de upplever sin nutida situation och vilka föreställningar de har om framtiden.

5.1.3 Värden

Maria säger att hon längtar tillbaka till Irak, men hon trivs i Tensta och vill inte flytta därifrån. Hon känner de flesta och de vet vilka hennes barn är. Hon tillskrivs positiva värden av andra, vilket ger henne självaktning. Det är ett skäl till att stanna. Men hon talar om värdeladdade grupperingar sinsemellan de människor som har gemensamt att ha invandrat till Sverige och hur man hela tiden försöker identifiera varandra för att veta var man själv ingår. I Irak var hon identifierad bland annat som kurd, i Sverige är hon identifierad bland annat som invandrad kvinna – med kurdiskt ursprung. I Irak var hon högutbildad ekonom. I Sverige är hon en högutbildad invandrare men har hittills inte fått möjligheten att arbeta som ekonom. Istället har hennes modersmål och språkkunskaper blivit en tillgång och hon arbetar som språkresurs. En värdeladdad grupptillhörighet har bytts ut mot en annan.

Linda säger att hon känner sig värdelös över att inte ha något jobb, utan bara praktikplatser. Det kan förstås utifrån att det i Iran var accepterat att vara hemmafru. Självaktning, för såväl kvinnor som män i Sverige ligger i att vara arbetsför och att ha ett jobb.³³ Det blir en konflikt i Lindas liv om vad i tillvaron som gör att hon är betydelsefull.

Om vi fortsätter fundera kring signalement, så säger Linda att hon känner sig trygg i Rinkeby för att där bor många personer med invandrarbakgrund. Om vi kopplar det till identitet i betydelsen av de egenskaper som gör att man liknar en grupp, och till den betydelsen som syftar på att man särskiljer sig från en annan, kan vi bättre förstå varför hon trivs i Rinkeby.

I Härnösand, där hon bodde i början av sin vistelse i Sverige, blev hon utsatt för främlingsfientlighet. I Rinkeby slipper hon skilja sig från normen.

Ana har inte gjort samma upptäckter som de andra, i Sverige. Redan i Chile var hon lösgjord från de roller som ofta finns inom ett hushåll, vare sig det beror på kön, ålder eller något annat. Och tack vare sitt modersmål fick hon jobb samma månad som hon kom till Sverige.

---

³³ Knocke, W., *Att vara kvinna och invandrare i det svenska arbetslivet*, s.32 f.

I jämförelse med hur det var i hemlandet har kvinnorna upplevt både frigörelse och begränsning i Sverige; arbete och rörelsefrihet är två exempel på dessa. För Maria har hennes arbetssituation begränsats. Som högutbildad ekonom är hon överkvalificerad för de jobb hon hittills haft och detta har påverkat hennes självförtroende då det gäller att konkurrera på arbetsmarknaden. Vad gäller rörelsefriheten, så har den ökat genom större möjligheter att vara självständig och ta egna beslut.

Ana är också högutbildad och har ett jobb som motsvarar hennes utbildning. Trots det känner hon av diskriminering, och hennes spanska brytning som en del människor framhåller för att understryka hennes annorlundaskap, begränsar henne ibland. Hon har större möjligheter till rörelsefrihet och ett öppet socialt liv här i Sverige än vad hon hade i Chile.

Det var olika orsaker som låg till grund för kvinnornas begränsade frihet i respektive hemland. Maria ger kulturella förklaringar till sin situation, Anas begränsade frihet hade politiska grunder.

Sophia har en motsatt upplevelse av arbete och rörelsefrihet. Hon känner sig intelligent. Hon har fått större självförtroende genom sitt jobb. Det ökar hennes möjligheter till att leva ett liv där hon känner självaktning. Rörelsefriheten som hon har i Sverige har gjort henne överaktiv. Sarah känner samma sak vad gäller jobb – det ökar hennes möjligheter till en framtid som kan ge henne självaktning. Rörelsefriheten verkar dock inte utgöra en större frihetskänsla för henne. Lindas arbetssituation, som innebär praktikplatser, begränsar hennes bild av sig själv. Då hon inte praktiserar, är hennes tillvaro begränsad till lägenheten i Rinkeby. Inte heller för henne verkar rörelsefriheten utgöra en större frihetskänsla.

Arbete hänger ihop med en viss status, som framgår av kvinnornas situationer. Rörelsefrihet hänger ihop med möjligheter. Och det påverkar dessa personer på olika sätt. I min uppsats har jag velat belysa aspekter ur de fem kvinnornas liv som gör att de befinner sig i utrymmet emellan grupperingar av människor. De står närmre två sidor än en enda, det vill säga deras kännedom och förståelse är förankrade i fler än ett land.

5.2 Slutsats

Vi har följt Sophia, Maria, Sarah, Linda och Ana från deras hemländer till Sverige. Vi har fått ta del av hur de upplevt sig själva på platserna de kommer ifrån, flykten till Sverige och hur det är att ha invandrat. Utifrån deras erfarenheter finns både personliga och gemensamma upplevelser. Jag vill, efter att ha försökt ”plocka isär” identitetsskapandet och efter att ha analyserat några beståndsdelar, slutligen försöka lyfta fram *helheten* av det, där fler människor än de intervjuade kvinnorna förhoppningsvis kan känna igen sig.

De tre som bodde i sina föräldrahem innan flykten, Sophia, Maria och Sarah, upplever att de blivit självständigare här, genom att ta ansvar för sina egna hem. De ser framtiden i Sverige. Linda hade redan ett eget hem i Iran. Ana lägger inte samma värdering i hemarbetet som de andra. Och hon ser en möjlighet i att återvända till hemlandet en dag.

Ana, Maria och Sophia har en inre stark självaktning och har därför lättare att tillägna sig omgivningen än Linda och Sarah som har ett stort behov av självaktning och livet i Sverige verkar till stor del gå ut på att hitta den. I hemlandet ställdes de inte inför den problematiken på samma sätt. Samtliga kvinnor har fortsatt identitetsskapandet utifrån villkor som inte var deras vardagslivs villkor i hemländerna. De konkurrerar om jobb och de söker självaktning och andras respekt utifrån kriterier som inte är desamma i hemländerna.

Rörelsemönster, platser och gränser tycks präglas av olikheter. Men olik vad? Till skillnad från vem? Kvinnornas rörelsemönster, platser och gränser präglas av skillnader mellan det som anses vara svenskt, och normen i respektive hemland. Och de stämmer inte helt överens med normen i Sverige och inte heller i hemlandet, vilket är ett problem för identiteten.

Människors rörelsemönster gör att olika kulturella identiteter och ursprung möts och sambor på en plats. Då man är olik normen; svensk eller skandinavisk, är man annorlunda, det finns en skillnad. Lindas erfarenheter från Härnösand där hon blev utsatt för främlingsfientlighet är ett exempel på hur olikheter kan ta sig uttryck. Maria har erfarenhet av tydliga gränsdragningar; då hon åker utanför Tensta överskrider hon en

osynlig gräns och det är då som hon upplever att hon är i Sverige. Någoting gör att Maria och hennes familj inte överensstämmer med normen – svensk – vilket gör att de upplever en gräns mellan sin tillvaro och den som finns utanför. De åker över gränsen, betraktar, men tillhör inte den ”andra sidan”.

Vardagsmiljön i Sverige och synen på kvinnor är att de arbetar utan att vara bundna till hemmet och att de är självständiga. Några av kvinnorna är exempel på att det finns grupperingar inom ”gruppen kvinnor”. En möjlighet till att upplösa dessa skarpa gränsdragningar är att ge den hybrida identiteten utrymme. Kvinnornas berättelser vittnar om att utrymmet ”emellan” inte bara är ett sätt att teoretisera identitet, men att det också är geografiska utrymmen där identiteten tar sig uttryck. Vår fysiska omgivning, både det privata och offentliga rummet, är yttre avgränsningar för vår identitet. Att ge den hybrida identiteten plats innebär således att i tanken såväl som i den byggda miljön, eller i andra offentliga utrymmen, ge den möjlighet att träda fram, finnas och agera, vilket McDowell diskuterar.³⁴

Det finns för- och nackdelar med den hybrida identiteten. Det positiva med den är att kvinnorna är som ”sociala kameleonter”; de kan passa in i många olika sammanhang genom sina rötter på olika platser. Nackdelen med den är att inte kunna passa in i de grupperingar av människor som redan finns – och det kan ge känslan av annorlundaskap som kan leda till utanförskap.

Utifrån studien är det som tycks vara olikheter, till viss del faktiska skillnader, men till stor del finns det många likheter – gemensamma nämnare i den identitetsskapande processen. Ett sätt att överbrygga och leva med skillnader och att acceptera likheter är kanske att ge utrymme för något nytt – den hybrida identiteten. Vilka är då likheterna?

Att vi människor tillskriver vår omgivning betydelse, det vill säga att vi söker oss själva genom det inre rummet och det yttre rummet, varifrån vi än kommer. Att vi speglar oss i miljön på något sätt och tillägnar oss den. Och att minnen av människor påminner oss om platser och sammanhang och tvärtom. Vi människor är de som bär med oss identiteter

---

³⁴ Se Teoretisk bakgrund s.14

och minnen, och platser hjälper oss att förankra dem. Utan minnen skulle vi inte kunna *återvända*, vare sig fysiskt eller i tanken, till platser; då skulle vi planlöst vara i rörelse. Kvinnornas minnen är ett av de viktigaste redskapen för deras identitetsskapande.

Fler människor kan alltså dela kvinnornas erfarenheter trots olika ursprung och kulturella sammanhang. Olikheter och skillnader mellan människor överbryggs i utrymmet ”emellan”, både i det mentala och det fysiska, där den hybrida identiteten får plats. Likheter mellan människor – det som gör att vi kan identifiera oss med varandra och känna igen oss i varandra – förutsätter inte att vi talar samma språk, kommer från samma land eller ens tillhör samma gruppindelningar. Eftersom det finns utrymmen där den hybrida identiteten skulle kunna få plats kan andra gemensamma nämnare, än de vi är vana vid, föra oss närmre varandra. Likheter och olikheter kan då grundas i andra saker än dem som skiljer oss åt genom osynliga gränsdragningar.

De intervjuade kvinnornas identitet är en kombination av grupptillhörigheter som enligt vissa definitioner inte är möjlig. Genom att de har kännedom om både Sverige och sitt hemland och mer därtill (till exempel, i Lindas fall, av Pakistan) har de svårt att välja sida; ibland kan de inte välja för att deras identitet innehåller båda. Kvinnornas erfarenheter av livet gör att deras tillhörighet inte längre är bunden till en enda plats.

Det är inte *rotlösheten* som problematiserar den hybrida identiteten, snarare är det *rötterna* som nu finns i två länder. Rötterna i hemlandet hör ihop med personernas ursprung, där de föddes, växte upp, uppfostrades och så vidare. Rötterna i Sverige har ett annat ursprung. De handlar om frön som de själva sått, som grott och slagit rot med tiden. Kvinnorna är medskapare till dessa rötter, till exempel genom sina barn och deras uppväxt, genom att lära sig svenska, genom jobb, genom samhällsengagemang, i kombination med det de har med sig i bagaget från hemländerna.

Stefan Jonsson har en poäng då han skriver:

”Lösör man kopplingen mellan hemland och kulturell identitet blir det möjligt för främlingen att bli svensk och för svensken att bli främling.”³⁵

Kunde denna koppling lösöras, så skulle människors identitet inte krympas till enbart ett uttryck för ursprung. Därför att våra kulturer blir mer och mer hybrida och om identitet är kopplad till kultur, så bör identiteten påverkas av detta och därmed också kunna hybridiseras. Problematiken som vi då ställs inför är: får den det?

---

³⁵ Jonsson, S., *Andra Platser*, s.11

6. Diskussion

Jag tror att många människor kan känna igen sig i att ha en mer eller mindre hybrid identitet, vare sig man är etniskt född svensk eller person med utländsk bakgrund, man eller kvinna och så vidare. I kvinnornas situationer blir det tydligt därför att avståndet mellan hemländerna och Sverige är stort och de visste inte hur länge de skulle bli kvar i Sverige då de kom. Men avstånden mellan till exempel landsbygd och stad kan också upplevas som en stor omställning och är betydande för identitetsskapande. Jag anser att det svenska samhället är hybridiserat och att allas våra identitetsskapande påverkas av yttre faktorer.

Jag kan känna igen mig i många av kvinnornas upplevelser av sig själva i relation till sin omgivning; till exempel kan nya människor jag möter påminna mig om personer jag redan känner. Och då jag tänker på människor, väcks platser till liv genom mina minnen.

Eftersom fler och fler människor känner igen sig i sammanhang där man flyttar och bor på olika platser, skulle en studie om rörelsen i sig vara intressant. Identitetens förankring är komplex och behöver därför ett förhållningssätt som uppmärksammar olika aspekter av identitet och rörelse i tid och rum. Detta får mig att fundera vidare kring identitetsskapande för de människor som inte har, och kanske aldrig har haft, ett hem. Hur ser det ut? Linda McDowell diskuterar en teori som handlar om rörelsen och resan i sin bok – *The Travelling theory*, mot bakgrund av att vår tids globala flöden, där vi människor ingår, får allt större betydelse för vår världsbild. Teorin om resandet skulle kunna vara en intressant utgångspunkt för en fortsatt undersökning om identitetsskapande.³⁶

Enligt de intervjuade kvinnorna själva, handlar anpassningen till det svenska samhället om deras liv och fortsatta identitetsskapande. Det handlar om familjer som fortsätter att leva på platser de inte ursprungligen kommer ifrån, och nya familjer som bildas. Kulturer

---

³⁶ McDowell, L., *Gender, Identity & Places*, s. 206

och människor möts på platser och vi behöver identitet för att existera. Detta sätter spår på de platser där vi lever. Människors vara upprätthålls av grupperingar som ofta tycks bli samhälleliga stöttepelare. Vad skulle hända om klassificeringarna inte var så definitiva? Då skulle den hybrida identiteten få utrymme. Vad skulle detta innebära? Genom att människor får vara både och, och ingetdera, kanske både självaktning, andras uppfattningar och samhällets inställning kan leda till att identitet blir ett uttryck för mer än det vi bara ser.

Källförteckning

Litteratur

Bachelard, G., ”Rummets Poetik”, skarabé, Lund 2000.

Bahloul, J., *The Architecture of Memory – A Jewish-Muslim household in colonial Algeria, 1937-1962*, Cambridge University Press 1996.

Berggren, Kristina & Kennerud, M., ”Bilderna av ’den andra’: ’invandrarkvinnan’ i svensk dagspress 1970-1990” i *Lika värde och rättigheter*, Stockholm: TCO, 2001, s.9-37

Bourdieu, P., *La domination masculine*, Seuil, Paris 1998.

Carlestam, G. & Sollbe, B. (red), *Om tidens vidd och tingens ordning: Texter av Torsten Hägerstrand*, Byggnadsrådet, Stockholm 1991.

Dickens, P., *Urban Sociology – Society, Locality and Human Nature*, Harvester Wheatsheaf, Hemel Hempstead 1990.

Friedman Stanford, S., *Mappings: feminism and the cultural geography of encounter*, Princeton University Press 1998.

Hydén, M. ”Forskningsintervjun som relationell praktik” i Haavind, H.(red), *Kön och tolkning: metodiska möjligheter i kvalitativ forskning*, Stockholm: Natur och Kultur, 2000, s.130-[154]

Jonsson, S., *Andra Platser*, Norstedts, Stockholm 1995.

Knocke, W., ”Att vara kvinna och invandrare i det svenska arbetslivet” i Gonäs, L., Lindgren, G. & Bildt, C.(red), *Könssegregering i arbetslivet*, Stockholm: Arbetslivsinstitutet, 2001, s.25-35

Lilja, E., *Den ifrågasatta förorten – Identitet och tillhörighet i moderna förorter*, Byggnadsrådet, Stockholm 1999.

Magnusson, E., ”Studier av konsistens och föränderlighet i könsinnebörder – att arbeta med dubbla analytiska utgångspunkter ” i Haavind, H.(red), *Kön och tolkning: metodiska möjligheter i kvalitativ forskning*”, Stockholm: Natur och Kultur, 2000, s.220-259

McDowell, L., *Gender, Identity & Place: understanding feminist geographies*, Cambridge Polity Press 1999.

Mulinari, D., Invandrarkvinnans medborgarskap i *Statens Offentliga Utredningar*, Stockholm 1999:8, s.49-74

Reyes, P. de los, ”Det problematiska systerskapet: om ’svenskhet’ och ’invandrarskap’ inom svensk genushistorisk forskning”, *Historisk tidskrift (Stockholm)*, 1998 (118), s.[335]-356

Reyes, P. de los, ”Globaliseringens paradoxer; feminsim, racism och den postkoloniala utmaningen” i *Svensk genusforskning i världen: globala perspektiv i svensk genusforskning och svensk genusforskning i ett globalt perspektiv*, Göteborg: Nationella sekretariatet för genusforskning, 2001, s.51-55

Räthzel, N.,”Feminism and differences or: feminisms and divisions? Discussions about racism within feminist theories and practices” i *Svensk genusforskning i världen: globala perspektiv i svensk genusforskning och svensk genusforskning i ett globalt perspektiv*, Göteborg: Nationella sekretariatet för genusforskning, 2001, s.25-50

Ålund, A., ”Etnicitetens mångfald och mångfaldens etniciteter” i E. Olsson (red.), *Etnicitetens gränser och mångfald*, Stockholm: Carlssons, 2000, s.27-77

Uppslagsverk:

Ordbok över det svenska språket, band 12 och 18, Svenska Akademien, 1933 och 1949

Muntliga källor

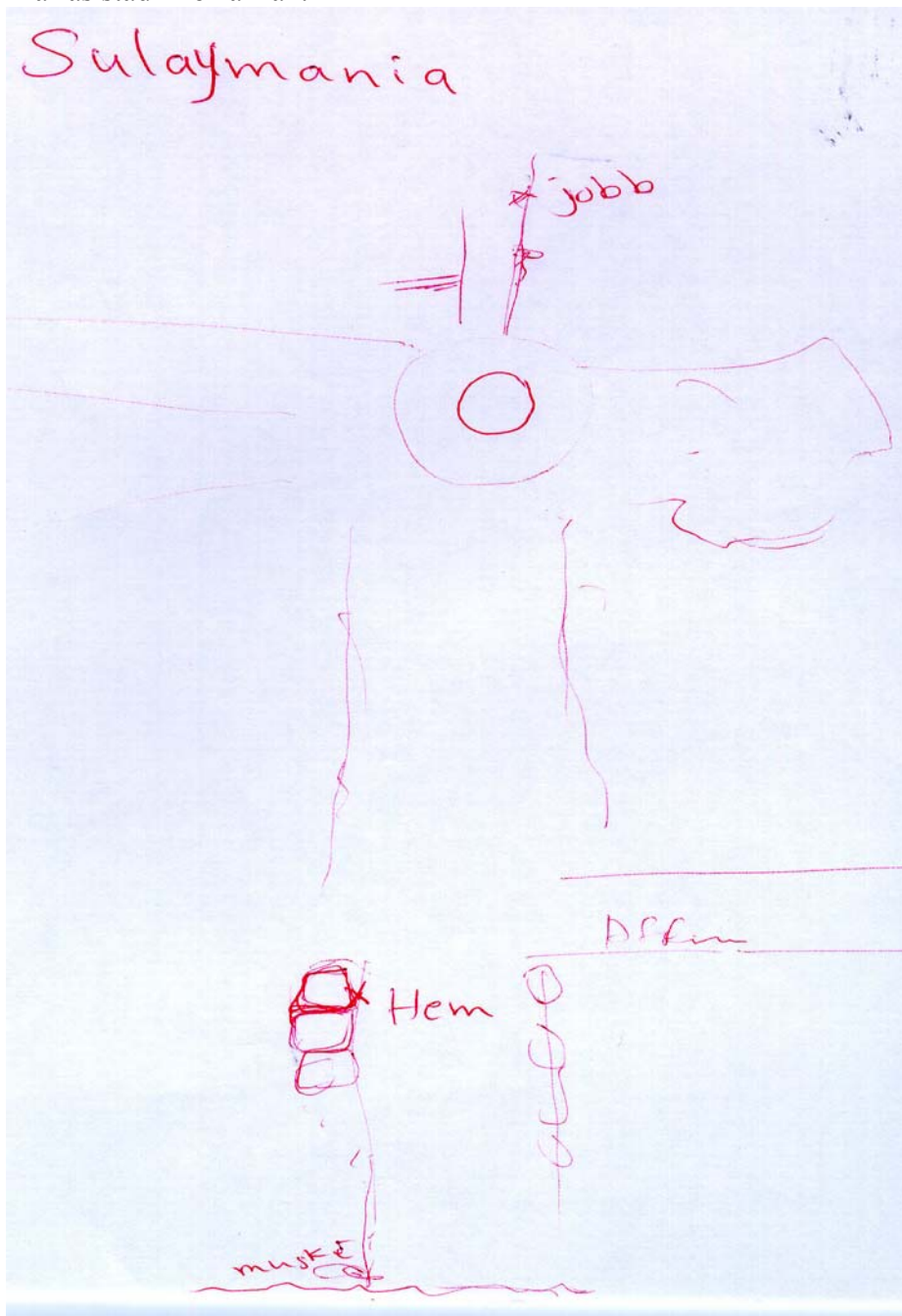
Djupintervju med Sarah, Sophia, Maria, Linda och Ana, 2-13 december 2002.

Kontaktperson: Sara Thor, Samhällsväglare, Medborgarkontoret i Spånga-Tensta.

Bilagor

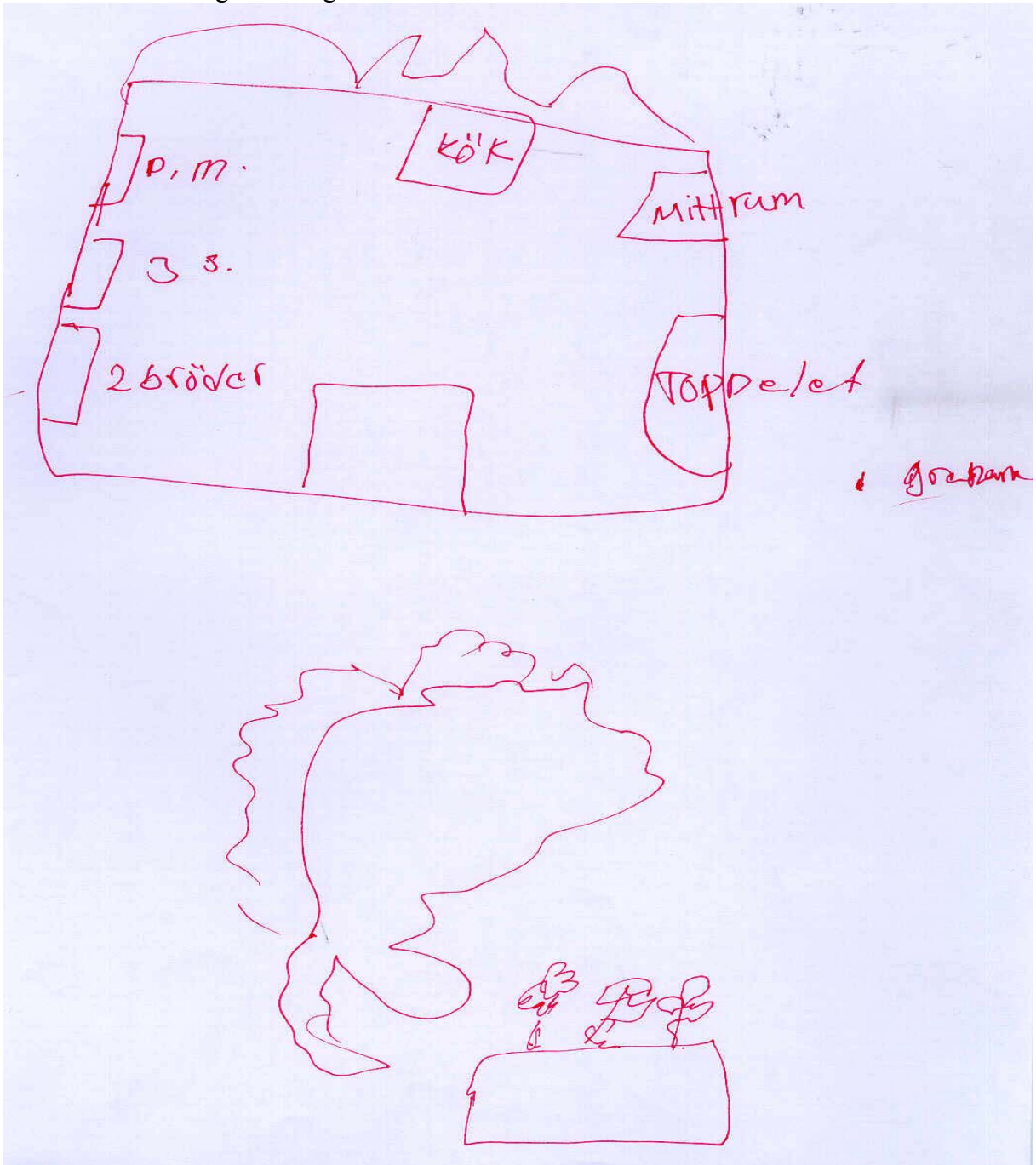
Bilaga 1

Marias stad i norra Irak.

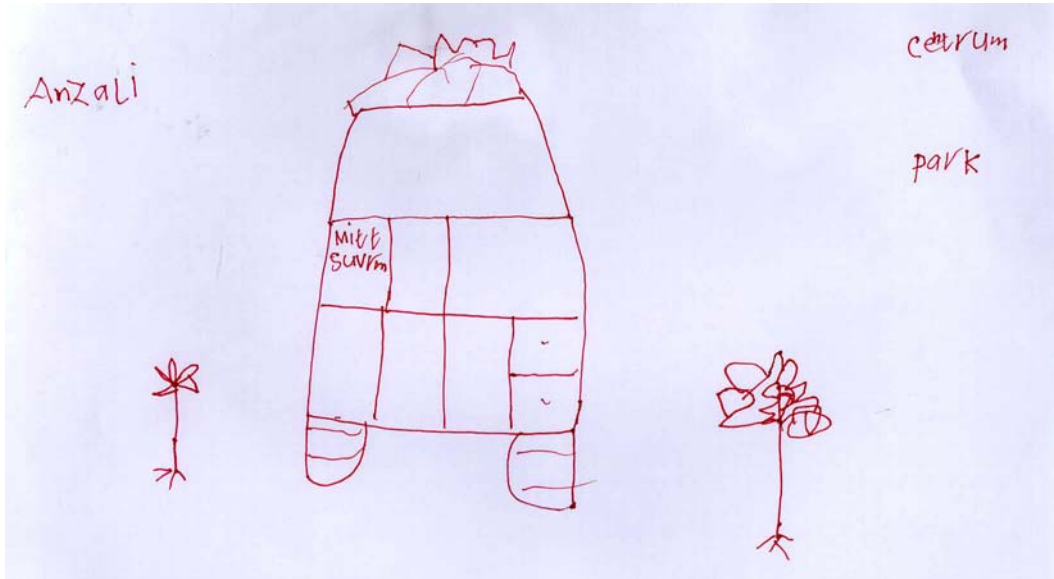

Bilaga 2

Sarahs hus och trädgård i Mogadishu. Trädet framför huset.

Bilaga 3
Lindas hus i Iran.

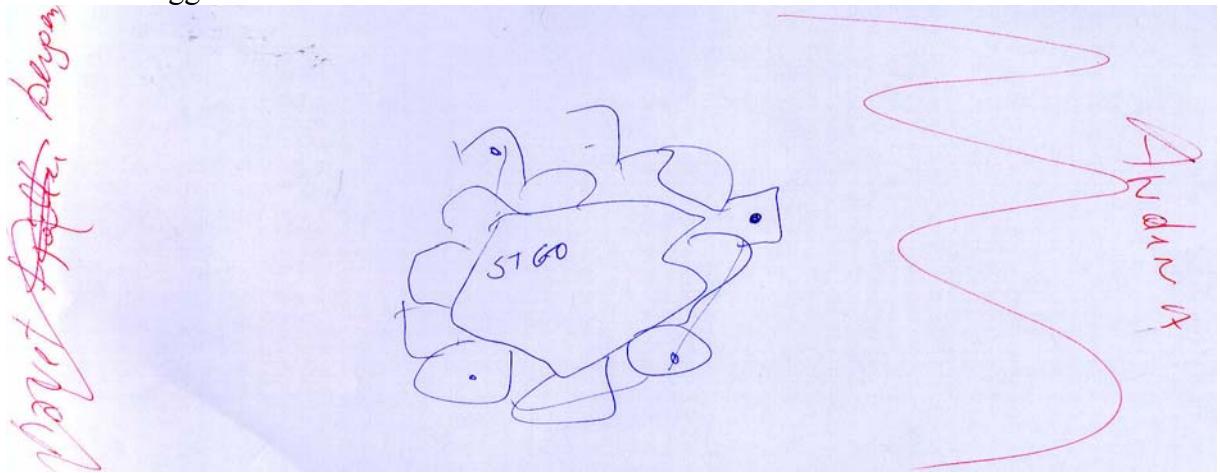

Bilaga 4
Sophias by i Turkiet. Till höger har hon markerat var hennes föräldrahem ligger.
Moskén ligger mitt i byn och bergen i bakgrunden.

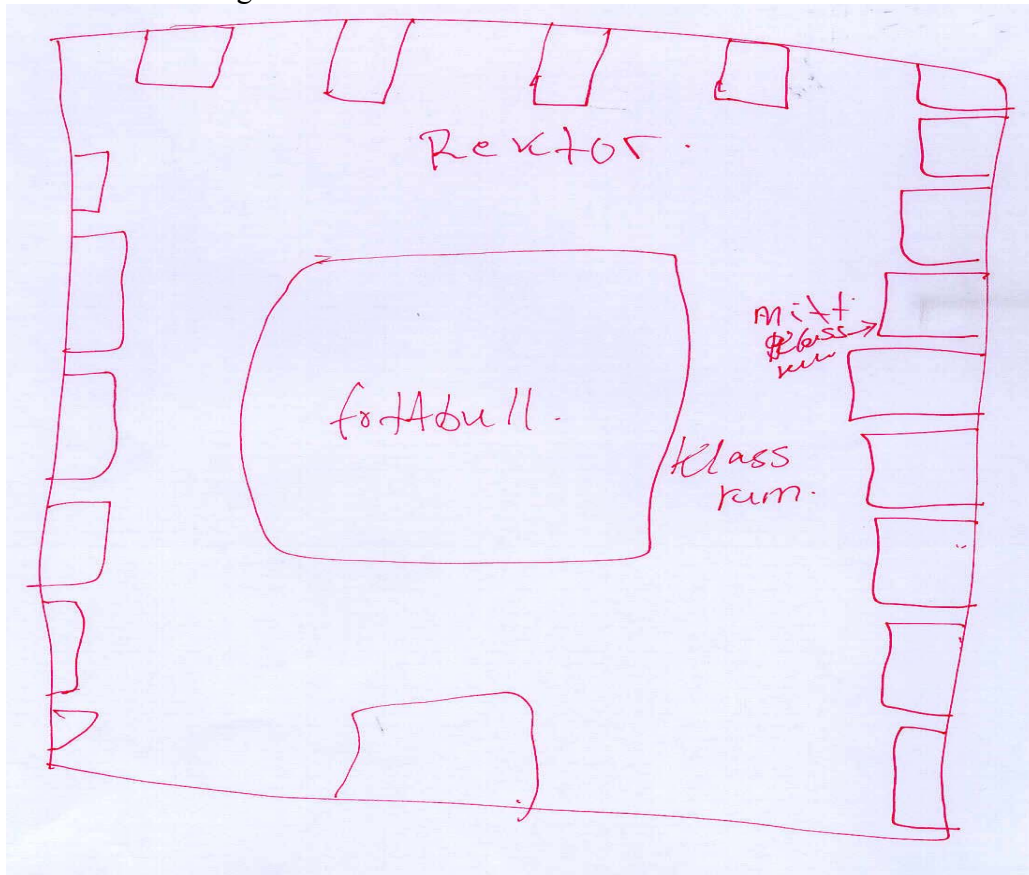
Bilaga 5

Santiago med de olika kommunerna som delar in staden. Till höger reser sig Anderna och till vänster ligger havet.

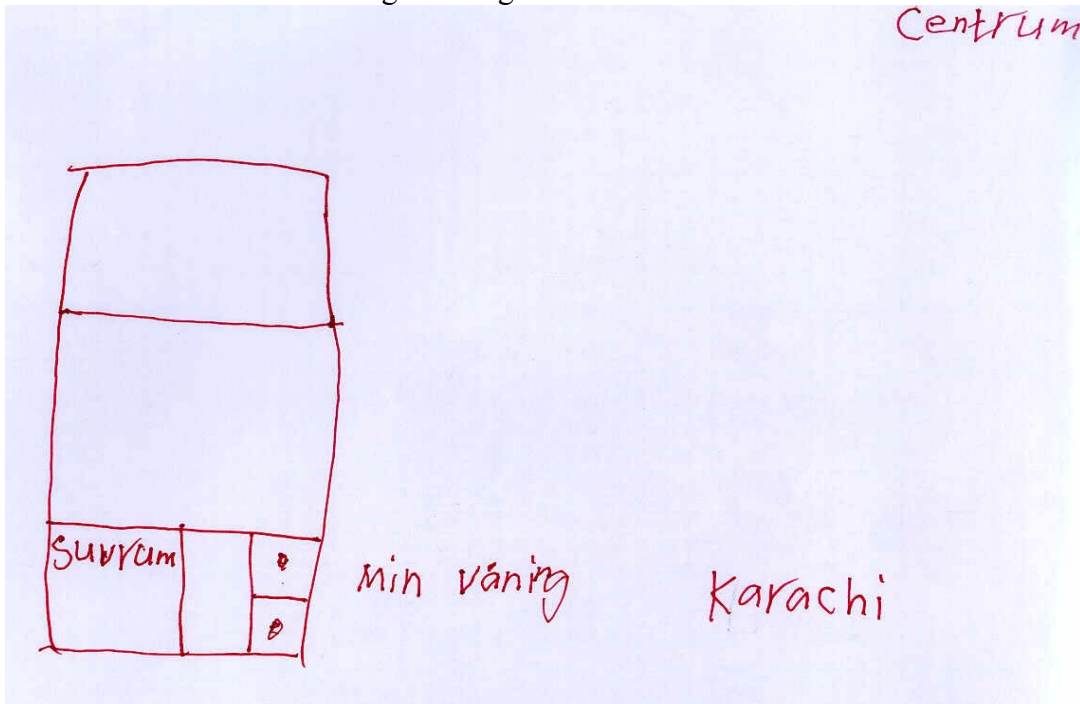
Bilaga 6

Sarahs skola i Mogadishu.

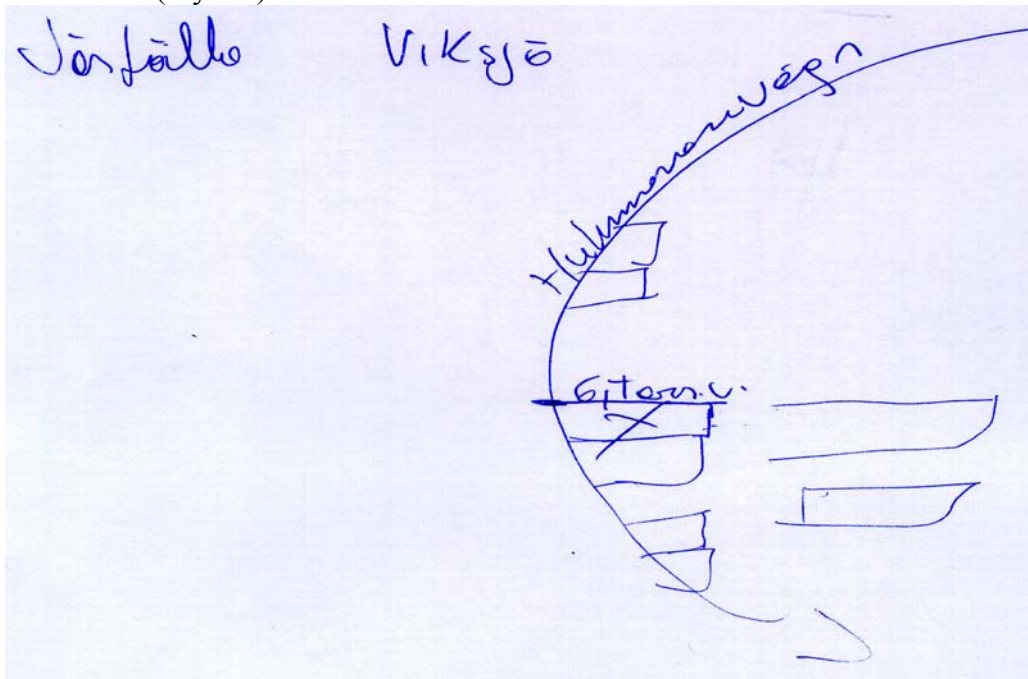
Bilaga 7

Huset i Karachi där Lindas lägenhet låg.

Bilaga 8

Järfälla och Viksjö där Ana bor i dag. Kvarteret är runt och man kan ta sig till hennes hus (krysset) från två håll.

Bilaga 9

Lindas lägenhet i Rinkeby.

Rinkeby

Centrum

		1	0
inikt Summ		2	0